

ҚАУІПТІ АЗЫҚ ПЕН
ТАУАРЛАРДАН
АРЫЛА АЛАМЫЗ БА?

2-бет

КОГДА РАССЛЕДУЮТ
КОРРУПЦИЮ ПРИ
РАСПРЕДЕЛЕНИИ
НАУЧНЫХ ГРАНТОВ?

4-бет

РОДСТВО
АМЕРИКАНСКИХ
ИНДЕЙЦЕВ И
КАЗАХОВ

Что об этом говорят
история и генетика

13-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

|| qazaquni2000@gmail.com

|| 2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

|| №6 (772), 12 ақпан, 2018

ЖАҢА КОДЕКС

ЖАЛАҢ ЕРЕЖЕ БОЛЫП ҚАЛМАСЫН

Елімізде Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы жаңа кодекс әзірленуі үстінде. Бұл туралы ҚР Парламенті Мәжілісінде денсаулық сақтау саласын цифрландыру тақырыбында өткен Үкімет сағатында министр Елжан Біртанов құлағдар етті. Министрдің айтуынша халыққа аса қажет саланы көптеген оң өзгерістер күтіп тұрған көрінеді. Бұйыртыса, кемшіліктен көз аспаған бұл салада алға қарай үлкен бір секіріс болмақшы. Жақсы жаңалықты кім жатсынсын, халық қалаулылары бар ынтасымен министрге құлақ түрді. Қаптаған жөнді де жөнсіз жобаларды жылдар бойы оқудан жалығып, қалғып-мүлгіп отыратын кейбір депутаттардың өзі елең ете қалды.

3
бет

ҚАЗАҚТЫҢ РУХЫН КӨТЕРГЕН – ӘКІМДЕР ЕМЕС, АҚЫНДАР

Халықаралық әдеби «Алаш» сыйлығының лауреаты, танымал ақын Ғалым Жайлыбайдың шығармашылығына тоқталмас бұрын ең алдымен оның азаматтық болмысын танытатын қырларына да үңіле өтуді жөн көрдік.

8-9
бет

ҚАЗАҚТЫҢ КӨСЕГЕСІ ҚАШАН КӨГЕРЕДІ?..

ЖҰМЫС БЕРУШІЛЕРДІҢ ВАКАНСИЯСЫ АЯСЫНАН ШЫҚПАЙ, ДЕМОГРАФИЯ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ МӘСЕЛЕЛЕРІН ШЕШУ МҮМКІН ЕМЕС

Жылдар бойы көтеріп жүрген жәйттердің бірі – «Оңтүстіктен жас отбасыларды және шетелдегі қандастарды солтүстік аймақтарға шақыру» мәселесі соңғы жылдары қолға алынды» деп қуануға әлі ертерек сияқты.

7
бет

ТҰЛҒАҒА ТАЛАС: ҚҰДАЙ БЕРМЕГЕНДІ ТАРТЫП АЛУҒА БОЛМАЙДЫ

6
бет

ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЕ В АЛМАТЫ: ИДЕТ ОЗДОРОВИТЕЛЬНАЯ ВОЛНА

2 февраля в Алматы произошло необычное для горожан землетрясение. Жители города впервые за длительный период ощутили вертикальный, а не волновой толчок – ощущение, будто снизу подтолкнули. По этой причине многие алматинцы не восприняли это событие «всерьез» или вовсе его не ощутили. По официальным данным, землетрясение произошло в 15:20 по времени Астаны, эпицентром стал центр города. Магнитуда составила 3,7, а сила толчков – 2-3 балла.

10
бет

ҚАУІПТІ АЗЫҚ ПЕН ТАУАРЛАРДАН АРЫЛА АЛАМЫЗ БА?

ҚР Премьер-министрі Бақытжан Сағынтаев ішкі нарықты қауіпті азық-түліктен қорғауды сала басшыларына қатаң тапсырды. Өйткені елімізде тамақтан, өзге тауарлардан улану фактілері жиі байқалып жүр. Адам денсаулығына аса зиян деп анықталған сауда сөрелерінен алынған тағамдардың қайда кетіп жатқандығын ешкім білмейді, оның қайта саудаға түсуі мүмкін деген күдік те жоқ емес.

Сауда сөрелеріндегі азық-түлік сапасын қатаң қадағалауға Сағынтаевтың өзі кіріскеніне қарағанда, дүкендердегі былық тым шектен шыққанға ұқсайды. Оны жер-жерлерде тұрғындар да айтып жатыр. Ақша жасау үшін тойымсыздар адамдарды аяусыз улап тастауға баратын күйге жеттік. Олар қанша пайда тапса ададардың денсаулығына сонша зиян келеді. Бұл бүгін өзіміз өмір сүріп отырған мына капиталистік жүйенің ашы шындығы. Содан да болар Б.Сағынтаев қарамағындағыларға жұрт күнделікті тұтынатын өнімдерді жіті тексеруді тапсырды. Себебі, азық-түліктің сапасына жауапты органдардың салғырттығынан, қауіпті өнімдер жасырын жолмен қайта сатылуы мүмкін деген күдігін тура айтты.

— Мемлекеттік тексеру ба-рысында қауіпті азық-түлікті дүкеннен алып тастаймыз. Әрі

қарай не болады? Ол өнімді өртеп жібересіздер ме? Әлде жасырын түрде қайта сауда сөрелеріне түсе ме? Оны ешкім білмейді. Бәрі сөз жүзінде қалып отыр, — деді Бақытжан Сағынтаев.

Екі жыл бұрын дүкендерден табылған құрамында зиянды қоспасы бар тауардың барлығы көптің көзінше өртенсін, түбегейлі жойылсын деген бұйрық болған екен. Бірақ, шенеуніктер бұған құлақ аспай келеді дейді Үкімет басшысы. Инвестициялар және даму министрі Сағынтаевтың бұл сынына қатысты ақталмақ болды. Жеңіс Қасымбек мәселені түбегейлі шешу үшін, мемлекеттік тексеруді министрліктерге бөліп берейік деді. Ал бүгінде азық-түлік өнімдерін тек Денсаулық сақтау министрлігі тексереді екен.

— Қазір мемлекеттік бақылауды тиісті органдарға бөліп беру мәселесі қаралуда. Мәселен, Ауыл

шаруашылығы министрлігіне ауыз су мен балалар тағамынан басқа азық-түлікті тексеруді ұсындық. Бүлдіршіндерге арналған ойыншықтар, косметикалық өнімді Денсаулық сақтау министрлігі бақылауға алсын, — деді Ж. Қасымбек.

Жеңіс Қасымбектің бұл ойын Сағынтаев аса қолдай қоймады. Себебі, билікті бір органнан алып екіншісіне бергеннен ештеңе өзгермейді дейді премьер-министр.

Жалпы, қазір елімізде тек азық-түліктің сапасы тексеруден өтеді екен. Ал зауыттан шыққан электр сымы, көліктің бөлшектері, құрылыс заттары сынды өндірістік тауарлар мүлдем тексерілмейді. Яғни, олардың қоршаған ортаға, адамға зиянын анықтап жатқан ешкім жоқ. Сондықтан тек қана азық-түлікті ғана емес барлық тауарлардың қауіпсіздігін қатаң бақылауға алатын уақыт жетті.

АСЫҒЫС ҚАБЫЛДАНҒАН ЗАҢ ӨЗГЕРІСКЕ ҰШЫРАЙДЫ

ҚР Парламент Мәжілісінің депутаты Светлана Бычкова заң шығару жұмысының кейбір кемшіліктерін атап көрсетті. Оның ойынша қабылданған заңның сиясы кеппей жатып, оған қайта-қайта өзгерістер енгізу дұрыс емес.

«Қазіргі реформаларға байланысты біз отандық заңнаманы үнемі өзгертіп отырамыз. Әрине, өзгерістер мен толықтыруларды енгізген дұрыс. Бірақ заңдардың көптігі құқықтық қарым-қатынастарды реттеп, заң үстемдігін қамтамасыз етіп отыр деп айта алмаймыз. Өкінішке қарай, осы салада жүйелі жұмыс жүргізілмейді. Әлі күнге дейін терең талдау жасалмайды, қоғамдық пікір ескерілмейді, соңғы шешімдердің зардабына кәсіби тұрғыда баға берілмейді. Осыдан кейін басымызды тауға да, тасқа да соғып жатамыз», — деді С.Бычкова ҚР Әділет министрлігінің кеңейтілген алқа мәжілісінде. Депутаттың айтуынша, заң шығару жұмысын

тым белсенді жүргізуді қою қажет. Себебі нормативтік актілер арасындағы қарама-қайшылықтар көбейіп келеді. Ал өзекті мәселелерді шешу шаралары кейінге қалып жатады. «Ашығын айту керек, біз сиясы кеппеген заңдарға қайта өзгеріс енгізгенімізге талай рет куә болдық. Жаңа заңға қаншама өзгерістер мен толықтыруларды енгіздік. Біз осы «аурудан» әлі айыға алмай келеміз. Ал өзгерістер неге енгізіледі? Себебі бас кезінде заңның өзі асығыс қабылданды. Сосын сыбайлас жемқорлыққа қарсы сараптама алып тастағаны дұрыс емес. Аталған шара бірқатар халықаралық келісім-шарттарда көрсетілген», — деп атап көрсетті С.Бычкова.

ДЕПУТАТ ЖЕКЕШЕЛЕНДІРУ НАУҚАНЫН ТОҚТАТУДЫ ТАЛАП ЕТТІ

Мәжіліс депутаты Айқын Қоңыров егер Үкімет мемлекеттік мекемелерді дәл қазіргі қарқынмен сатуды жалғастыра берсе еліміз белшеден шығынға батады деген күдігін білдірді.

Мәжілісмен жекешелендіру бағдарламасы қабылданғанымен мемлекеттің экономикаға араласуы азайған жоқ деп отыр. Жаппай сауданың тиімділігі де байқалмайды. Қазір елімізде жекешелендірудің екінші кезеңі жүріп жатыр. Төрт жылда 600-ден астам нысан сатылып, қазынаға барлығы 256 миллиард тенге түскен. Бұл 4 жылдық бюджет пайдасының бір-ақ пайызын ғана құрайды екен. Депутаттың айтуынша, жаппай жекешелендіру қор нарығының дамуына да еш әсер етпеген. Осы уақытқа дейін ұлттық холдингтерге тиесілі 114 мекеме саудаланыпты. Оның 29-ы ғана аукцион арқылы жоғары бағаға сатылған. Қалғаны сұраныстың төмендігінен тиын-тебеге өтіп, айтарлықтай пайда келтірмеген. Былайша айтқанда, мемлекеттік

меншіктен тезірек құтылудың амалы ғана қарастырылып жатқанға ұқсайды. Ал оның өзіндік құны мүлдем ескерілмей су тегінге таратып жіберуіміз мүмкін. Бұл жерде заңбұзушылықтардың да орын алуы ғажап емес.

— Қазір мемлекеттік мекемелер түсініксіз жолмен сатылып жатыр. Мемлекет төрт жылда сатылған нысандардың пайдасын көрген жоқ. Ал азаматтар коммуналдық мекемелердің тағдырына аландаулы. Себебі, тарифтердің бағасы қымбаттауы мүмкін. Сондықтан жекешелендіру науқанын ескі ережемен жалғастырудың қажеті жоқ деп есептейміз, — деді Айқын Қоңыров.

ҚАЗАҚСТАНДА ҚЫЛМЫСКЕРЛЕР САНЫ АЗАЙҒАН ЖОҚ

Биыл Қазақстан түрмедегі адам саны бойынша ең көп елдер тізімінде 220 елдің арасындағы есеп бойынша былтырғы 48-орнында қалды. Бұл туралы Халықаралық түрме реформасы (PRI) ұйымы хабарлады.

«2014 жылы түрмеде отырғандардың санын қысқартуға бағытталған реформалар жасаған Қазақстан биыл кемінде елуінші орынға түсетіні күтілген» делінген PRI баяндамасында. Түрме адам саны бойынша әлемдік тізімнің қосымша индексында Қазақстанға қатысты өзгеріс байқалған. Бұл қосымша есеп бойынша, жүз мың тұрғынға шаққанда 194 түрме жазасын өтеушісі бар Қазақстан 2018 жылы 71-орында екен.

Алты жарым миллион халқы бар көршілес Қырғызстан он мың бес жүз жаза өтеуші санымен

тізімде 92-орында. Қырғызстан бұл деңгейімен Жаңа Зеландия және Нидерландпен қатар. Ал Қазақстан түрмедегі адам саны бойынша Түркіменстан, Чили, Беларусь және Танзаниямен бір бестікте тұр.

ОЛИМПИАДА ҚАЛАШЫҒЫНДА ҚАЗАҚСТАН ТУЫ КӨТЕРІЛДІ

Пхенчхандағы Олимпиада қалашығында ресми түрде Қазақстанның туы көтерілді. Төрткүл дүние көзін тіккен жоғары бәсекеде қазақстандық 46 спортшы ел намысын қорғайды. Олардың еншісінде 57 жолдама бар.

Қазақстан құрама командасы спорттың 9 түрінен бәсекеге шынайды. Ұлттық Олимпиада комитетінің мәліметінше, спортшыларымыздың барлығы кесте бойынша Оңтүстік Кореяға жетіп үлгерген. Қазір атлеттеріміз Олимпиада қалашықтарындағы соңғы дайындықтарын пысықтап жатыр. Ал, Олимпиаданың ресми ашылу салтанатында шорт-трекші Абзал Әжіғалиев ту ұстап шықты.

ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ЖАҢА ЖОБА БАСТАЛДЫ

Астана қаласы әкімдігі мен ҚР Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі «Астана — адалдық алаңы» бірлескен жобаны жүзеге асыруды бастады.

Астана әкімі Әсет Исекешев және Агенттік төрағасы Алик Шпекбаев жаңа жоба жарғысына қол қойды. Болашақта сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда жаңа әдістер енгізу мақсатында осы жоба менеджменті қолданылатын болады. Жобаның негізгі міндеттері — тұрғындардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлық үлгісін одан әрі дамыту мен жемқорлық мәселесін мемлекеттік қызмет көрсету сапасын арттыру арқылы шешу, тұрмыстық жемқорлықты жою, азаматтар және бизнес үшін кедергісіз және қолайлы жағдайлар жасау, мемлекеттік органдар қызметінің ашықтығы, ауқымды қоғамдық бақылау жүргізу. Жоба аясында мемлекеттік мекеме қызметкерлерінің енбекақысын қайта қарау, мекеме басшыларының жеке жауапкершілігін арттыру, қызметтердің барлық бағыттары бойынша сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылды арттыру және тағы басқа мәселелер қамтылады. «Астана тұрғындары мен қонақтары мемлекеттік органдардың қызметін жақсарту және сыбайлас жемқорлықтың деңгейін төмендету, жою бойынша өздерінің ұсыныстарын енгізулеріне болады. Сондай-ақ, жұмыс барысында туындаған мәселелерді қару үшін кәсіпкерлер, ғалымдар, азаматтық сектордың және БАҚ өкілдері арасынан сарапшылар тартылған», — деп атап өтті жоба кеңсесінің жетекшісі Ж. Жылқышиева.

Елімізде Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы жаңа кодекс әзірленуі үстінде. Бұл туралы ҚР Парламенті Мәжілісінде денсаулық сақтау саласын цифрландыру тақырыбында өткен Үкімет сағатында министр Елжан Біртанов құлағдар етті. Министрдің айтуынша халыққа аса қажет саланы көптеген оң өзгерістер күтіп тұрған көрінеді. Бұйыртыса, кемшіліктен көз ашпаған бұл салада алға қарай үлкен бір секіріс болмақшы. Жақсы жаңалықты кім жатсынсын, халық қалаулылары бар ынтасымен министрге құлақ түрді. Қаптаған жөнді де жөнсіз жобаларды жылдар бойы оқудан жалығып, қалғып-мүлгіп отыратын кейбір депутаттардың өзі елең ете қалды.

ұйымдастыра алмай отырған біздегі медицина саласы жұмысын цифрландыруға байланысты қандай нақты шаралар атқарылмақ? Ол қалай және қашан іске қосылады? Ең бастысы оның тұрғындардың денсаулығын сақтауда нәтижелі боларына кім кепілдік бере алады? Міне, кез-келген қазақстандық азаматтың көкейінде тұрған басты сұрақтар осындай. Бұл бір ғана біздің елде ғана емес, әлемді алаңдатып отырған мәселе. Өйткені бүгінгі техника мен технология жедел дамыған заманда экологиялық жағдайдың күрт нашарлауына байланысты адамзат өз денсаулығына өзі қауіп-қатерді қолдан жасап алып жатыр емес пе?..

«Бірінші тоқсанның соңына қарай электронды үкімет порталы арқылы уақытша жұмысқа қабілетсіздік парағын, сонымен қатар туберкулезге қарсы, психоневрологиялық және нар-

ұйым сырқат туралы мәліметтерді беруі және әрбір медициналық қызметті цифрлық форматта жүргізуі тиіс. «Ол үшін барлық денсаулық сақтау ұйымдарын медициналық ақпараттық жүйелермен 100 пайыз қамтып, интернетке шығатын техникалармен толықтай қамтамасыз ету қажет», - деді Елжан Біртанов. Бұл бағытта министр медицина қызметкерлерінің арасында компьютерлік сауаттылық мәселесі де өзекті болып отырғанын жасырмады. «Осы тұрғыдан келгенде ағымдағы жылы медициналық жоғары оқу орындарында ақпараттық технологияларға бағытталған оқу бағдарламасын енгізу жоспарланып отыр», - деді министр.

Біртанов мырза денсаулық

нысына қосуымыз керек. Онсыз бұл жобаны іске асыру тіпті де мүмкін емес. Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің дерегін сүйенсек, ол 2022 жылы ғана жүзеге асады, онда да қаражат болса. Сонда бұл цифрландыру кімге жүргізіледі? Мысалы өңірлерді алып қарайтын болсақ, Солтүстік Қазақстан, Ақмола, Қостанай, Ақтөбе, Шығыс Қазақстан, Қарағанды, Оңтүстік Қазақстан облыстарының денсаулық сақтау ұйымдары баржоғы 14 пен 43 пайыз деңгейінде ғана интернет желісіне қосылған екен. Сондықтан бірінші кезекте осы мәселені алдымен шешуіміз керек, құрметті министр! Сізге айтарым аспанға қарап, жұлдызды санағаннан гөрі жердегі тіршілікке дұрыс көзбен қарап, алдымен соны

орналасқан. Ішінде не суы жоқ, көріз жүйесі жоқ. Адамдар тұрып тұр, шешінетін жері де жоқ. Осыдан кейін медициналық көмектің жоғары деңгейде екендігін қалай айтуға болады? Осы мәселелерді шешетін уақыт болды ғой», - деді Нұртай Сабильянов. Депутат сонымен бірге аудандардағы, ауылдардағы медициналық кадр тапшылығына да тоқталды.

Белсенді депутаттымызға мың да бір рахмет! Мәжіліс қарауына түскен кез-келген жобаны талқылау осылай өтуі керек. Бағдарламаны қабылдас бұрын оны іске асыруға нақты мүмкіндіктермен негіз бар ма, жоқ па соған бірінші кезекте көңіл бөлінгені жөн. Осы бір маңызды тұсты ескермегендіктен ұрандатып, айқайлатып қабылданған қаншама жобалар іске аспай қалғаны белгілі. «Арыстан айға секіріп мерт болды» дегеннің кебін киіп жүрміз. «Жо-ямыз!», «Қырамыз!» деген жалаң ұранмен ұшпаққа жетпейміз.

Рас, саланы цифрландыру керек, оған ешкім дау айтып отырған жоқ. Бірақ, сол цифрландыратын емдеу мекемелерінің материалдық базасын алдымен нығайту қажет. Жөні бүтін емханасы, адамдарды қабылдайтын лайықты ауруханасы болмаса интернет өздігінен адамдарды емдейді. Екіншіден, қазіргі жастар компьютердің құлағында ойнайды дегенімізбен бұл жобаға арнайы дайындық жасау қажет. Үшіншіден, көптеген жерлерде медицина мамандары жетіспейді. Әсіресе, жекелеген педиатр, невропатолог сияқты арнайы сала мамандары алып қалалардың өзінде таптырмайды. Себебі айлықтары мардымсыз. Білікті мамандар жекеменшік клиникаларға немесе бизнес саласына кетіп жатыр. Сондықтан бірінші кезекте дәрігерлердің жалақысын көтеру, әлеуметтік-тұрмыстық жағдайын түзету міндеті тұр. Оған қоса медициналық сақтандыру қорының қаржысын ұрламай, өз мақсатында дұрыс бөлу керек. Қор басқармасы жұмысын бастамай жатып өздеріне 400-600 мыңнан жалақы тағайындағаны дөп осының көрінісі емес пе? Ал, қатардағы дәрігерлер айына небары 50-60 мың жалақы алады. Бұдан кейін қайдағы сапалы медициналық қызмет туралы сөз болуы мүмкін. Төртіншіден, мамандарға деген талапты қатайтып, адам өміріне деген жауапкершілікті барынша арттырасақ ұтылмаймыз. Ал, Біртанов дәрігерлерді жіберген қателіктері үшін жауапқа тартуға қарсы шығамын деп әлеуметтік желіде миллиондаған тұрғындардан біраз сөз естіп қалғанын байқадық. Бесіншіден, жаңа кодексті қабылдағанда осы және кездесетін басқа толып жатқан түйтіктер түгелдей ескерілгені абзал. Өйткені, бүгін айтпасақ ол мәселе ертеңгі күні міндетті түрде алдымыздан шығады. Ал ең бастысы – көтеретін шоқпарды бойымызға шақтап алғанымыз жөн. Жоғары жаққа жағыну, Елбасының алдында жақсы жағын көрініп қалу үшін көпіртіп жоспар қабылдаудың қажеті жоқ. Қабылданатын кодекс нақты орындалмаса жалған ережеге айналып, онсыз да жүйкесі жұқарған аурулардың, дәлірек айтсақ бүкіл тұрғындарымыздың босқа басын ауыртатын болады. Дұрыс ем жасамасаңыздар да адамдардың обалына қалып ауруға итермегендеріңіз дұрыс, сонда сіздердің де құлақтарыңыз тыныш болады.

ЖАҢА КОДЕКС

ЖАЛАҢ ЕРЕЖЕ БОЛЫП ҚАЛМАСЫН

Әрине жаңа жобалар тұрғындарымыздың денсаулығын жақсарту бағытында қолға алынбақшы. Бұл жерде министрдің ниетіне ешқандай күмән келтіруге болмайды, керісінше оны құптау қажет. Мәселе кезекті жаңа жобаны нақты іске асыруда болып тұр. Ол үшін депутаттардың қолдауы қажеттігін де жасырмады министр. Сонымен бұл неғылған жаңалық екеніне біз де назар аударып көрелік.

Денсаулық сақтау саласын цифрландыру барысы жаңа заңнамалық нормаларды енгізуді және бекітуді талап етері белгілі. Осы орайда министрлік Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы жаңа кодекс әзірлеу жұмысын бастап та кетіпті. Құжатқа электронды денсаулық сақтау, электронды денсаулық паспорты, телемедициналық технологиялар және басқа да бірқатар жаңа ұғымдар енгізілмекші. Министрдің атап өтуінше, одан басқа аталған жаңа кодексте денсаулық сақтауды басқару органдары мен ұйымдарының құзыреті белгіленетін болады. «Дәрігердің жауапкершілігін және электронды деректерді, оның ішінде телемедициналық кеңестердің жазбаларын сақтау жағдайларын анықтау қажет. Медицина мамандары цифрлық деректердің сапасы мен дұрыстығына жауапты болуын бекіту керек. Пациенттердің медициналық құжаттарды электрондық түрде жүргізуге келісімі туралы мәселені пысықтау, сондай-ақ осы деректерге қолжетімділік құқықтары туралы мәселені шешу қажет. Министрлік осы мәселелерді қарастыру кезінде Сіздерден қолдау күтеді», - деді Біртанов Мәжіліс депутаттарының өзіне қолқа салып.

Қарапайым ғана есепте тұрған науқастарды дәрі-дәрмекпен қамтамасыз ету жұмысын дұрыс

кологиялық ұйымдарда есепте тұрғаны туралы анықтаманы алу жолға қойылады», - деді Елжан Біртанов. Сонымен қатар министр ағымдағы жылдың аяғына айында көрсетілген медициналық қызметтер туралы халыққа СМС-хабарландыру қызметі енгізілетіндігін атап өтті. 2018 жылдың маусым айында Қазақстанда электронды денсаулық паспорты ілкі жоба ретінде енгізілетіндігін айтты. Сонымен қатар ол денсаулық сақтау саласына енгізілетін жасанды интеллект қалай жұмыс істейтіндігін түсіндірді.

Қазақстандықтар еңбекке жарамсыздық парағын Egov.kz арқылы ала алады. Әкімдіктермен бірлесіп жылдың соңына дейін медициналық ақпараттық жүйелермен барынша қамту жоспарланған. Министрдің айтуынша, электронды денсаулық паспорты арқылы дәрігерлер пациенттің денсаулығына қатысты барлық ақпаратты алатын болады. Пациенттің де аталған ақпараттарға қолы жетімді. Сонымен қатар ол медициналық ұйымның көрсеткен қызметіне де баға бере алады. Аталған нәтижеге қол жеткізу үшін алдымен министрлік денсаулық сақтаудың интеграцияланған тұғырнамасын құрады. Тұғырнама базасында электронды денсаулық сақтау паспорты, пациенттің және дәрігердің жеке кабинеттері болады. Пациенттің жеке кабинеті азаматқа денсаулығының жай-күйіне, денсаулық сақтау қызметтері туралы қажетті ақпараттарды алуға мүмкіндік береді. Ал дәрігердің жеке кабинеті дәрігерге сырқат адамның денсаулығы жайында барлық мәліметтерді алып, онымен кері байланыс орнатуға жағдай жасайды. Дегенмен, электронды денсаулық паспортының табысты енгізу үшін барлық медициналық

сақтау ұйымдарын компьютерлік техникалармен жабдықтау, олардың интернет желісіне қолжетімділігін қамтамасыз ету бағытында да оң өзгеріс барын атап өтті. «Бүгінгі күні денсаулық сақтау ұйымдарында медициналық ақпараттық жүйелерді енгізу үлесі 75,5 пайызды құрайды. 2019 жылдың 1 қаңтарында бұл көрсеткішті 100 пайызға жеткізу жоспарланып отыр. Дәрігерлер мен орта медициналық қызметкерлерді компьютерлік техникалармен қамтамасыз ету 82,7 пайызды құрайды. Ал денсаулық сақтау ұйымының 55,7 пайызына интернет желісі қолжетімді. 2019 жылдың 1-қаңтарында бұл көрсеткішті 100 пайызға жеткіземіз деп жоспарлап отырмыз. Бірақ, тек қана аудандық деңгейде», - деді ол. Оның айтуынша, әкімдіктердің деректеріне сәйкес 2018 жылдың 1-тоқсанының соңына дейін медициналық ақпараттық жүйені Павлодар, Маңғыстау, Жамбыл облыстарының 90 пайыздан астам денсаулық сақтау ұйымына енгізу жоспарланған. Бұл ретте Шығыс Қазақстан, Ақтөбе, Алматы облыстарында және Астана қаласындағы медициналық ақпараттық жүйелерін енгізу мүмкіндігі төмен болуы алаңдатып отырғанын айтты Елжан Біртанов.

Ал, ақиқатына келсек алаңдатын мәселе бұл салада әлдеқайда көп. Осы жерде алдымен Парламенттегі ең белсенді депутаттарымыздың бірі Нұртай Сабильяновтың министрдің назарына салған орынды ескертпелерін елемей өтуге болмас.

— Министрдің баяндамасын тындадық. Маған баяндама емес ертегі айтып жатқан сияқты көрінді. Неге? Өйткені, цифрландыру болу үшін денсаулық сақтау ұйымдарын, ауруханаларды, емханаларды біз жақсы, жоғары интернет байла-

саралап алған жөн секілді, - деді депутат аталған мәселе бойынша баяндама жасаған министр Елжан Біртановқа қарата.

Сабильяновтың сын ескертпе айтатындай себебі бар. Депутаттың айтуынша, елді мекендерді аралаған кезде денсаулық сақтау саласына байланысты көптеген мәселелер көтерілген. Мысалы, аудандардағы, ауылдардағы медициналық мекемелерді жаңа жедел жәрдем көліктермен қамтамасыз ету қажет. Елімізде 2124 жедел жәрдем көлігі бар болса соның 770-сі ескірген. 20-шы ғасырда шығарылған көліктер де бар. Оларды жамап-құрап дегендей амалсыздан қолдануға тура келеді.

«Енді ойлап қараңыз, қатты аязда, боранда ескі көлікпен ауруларды алып келе жатқанда бұзылып қалса не болмақ? Осы жағына неге көңіл аудармайсыздар? Сіздер атқарушы орган, әкімдер алып беруі керек дейсіздер. Бірақ қаражатты бәрібір де республикалық бюджеттен бөлу керек. Сонда ғана біз дұрыс медициналық көмек көрсете аламыз», - деді депутат.

Сонымен қатар нақты дәлел ретінде ол ауруханалар мен емханалардың жағдайын да жайып салды. «Халыққа қолайлы жағдай жасалмаған, қолданыстағы ғимараттар ескі, тозған, жөндеу жұмыстары жүргізілмеген. Атап айтар болсам, ШҚО, Жарма ауданының орталығы Қалбатау ауылындағы аурухананың жөндемегеніне 25 жыл болыпты. Үржар ауданының орталығында емхана жоқ. Үш дәрігерлік амбулатория қызмет көрсетеді. Оның өзін бірінші ғимаратын алып алғансыздар. Осындай мәселелер қай уақытта шешіледі? Зайсан ауданы, еліміздің шекарасының шетіндегі аудан. Өткен жолы барып емханасын көрдім, тар, бұрынғы балабақша ғимаратында

КОГДА РАССЛЕДУЮТ КОРРУПЦИЮ ПРИ РАСПРЕДЕЛЕНИИ НАУЧНЫХ ГРАНТОВ?

Депутаты «Ақ жола» повторно с 2015 г. требуют провести антикоррупционное расследование распределения научных грантов – запрос фракции в адрес Премьер-министра Бақытжана Сағинтаева озвучен 7 февраля Меруерт Казбековой. Ниже приводится текст запроса.

29 января т.г. СМИ опубликовали открытое письмо группы ученых-аграриев в адрес Генпрокурора и председателя Агентства по делам госслужбы по поводу нарушений в системе конкурсов по грантовому финансированию научных исследований в сфере АПК на 2018–2020 гг., проводимом МОН РК.

В частности, вопросы ученых вызывает легитимность состава экспертов национального научного совета, по решению которых в течение трех лет будут выплачиваться из бюджета немалые денежные средства.

Конкурс проводится в несколько этапов. Первый этап – специализированная экспертиза независимых международных и отечественных экспертов, а на втором этапе – самых достойных выбирают члены национальных научных советов.

В этом году результаты второго этапа конкурса по направлению «Устойчивое развитие АПК и безопасность сельхозпродукции» шокировали ученых – совет проигнорировал результаты первого этапа и одобрил проекты, набравшие всего 16-19 баллов, отклонив работы, имеющие свыше 30 баллов и занявшие 10-15 места. К примеру, получила финансирование заявка одного из руководителей совета с

20 баллами, которая занимала 450 место среди 582 заявок.

Буквально на днях СМИ распространили комментарий председателей научных советов по этой ситуации. Так, по их словам, баллы являются одним из составляющих, но не определяющим при принятии решения. Считаем, что такое объяснение лишает смысла саму процедуру этапности конкурса. К тому же экспертиза на первом этапе стоит немалых денег (1 экспертиза – 250 долларов США, на 4500 заявок государством потрачено более миллиарда тенге).

В итоге, около полусотни научных проектов, получивших высокие оценки зарубежных экспертов, остались без государственного финансирования. В числе отклоненных оказались и проекты, направленные на цифровизацию АПК в соответствии с поручениями Главы Государства.

Одна из причин такой ситуации, по мнению ученых-аграриев,

в нарушении правил формирования советов. В их составе не должно быть более одного работника из одной организации. Но в совете по АПК 3 из 17 членов – представители одного ВУЗа, 2 – одного НИИ. В то же время в совет не вошли представители из более крупных университетов и НИИ. Прогнорировано требование о включении в совет зарубежных ученых – представителей ведущих мировых научно-образовательных организаций, имеющих индекс Хирша не менее 10 за последние 5 лет. Кроме того, по нашему мнению, членами совета не могут быть руководители рассматриваемых проектов и аффилированные с ними лица. В противном случае, в системе грантового финансирования будут созданы условия для протекционизма и лоббирования интересов отдельных лиц и групп ученых через «протаскивания своих людей» в состав советов.

Вызывает вопросы и скорость

принятия решений – свыше 580 проектов были рассмотрены всего за 3 дня, хотя по другим направлениям рассмотрение продолжалось еще 2 недели.

Напомним, что 7 октября 2015 г. фракция «Ақ жол» уже озвучивала аналогичный депутатский запрос о нарушениях при финансировании научных исследований на 2015–2017 гг. Тогда эти нарушения подтвердились и Счетным комитетом. Так, были выявлены суммы, выделенные на научные проекты, которые в итоге не принесли никаких результатов – на них потеряно более 10 млрд тенге; руководителями 41 проекта оказались члены научных советов.

Несмотря на это, мы вынуждены констатировать, что в системе грантового финансирования научных разработок ничего

не изменилось. Для чего тогда государство выделяет огромные суммы, если они не достигают поставленных целей? Означает ли это, что разработки отечественных ученых не нужны казахстанской экономике?

Все это приводит к потере веры ученых в справедливость, дискредитирует саму идею развития аграрной науки и превращения ее в движущую силу сельского хозяйства, о чем постоянно говорит Президент.

В этой связи, депутатская фракция ДПК «Ақ жол» просит рассмотреть вышеуказанные факты на предмет наличия коррупционных нарушений при распределении бюджетных средств, выделенных на развитие науки.

Пресс-служба ДПК
«Ақ жол»

ПОЧЕМУ ГОСОРГАНЫ ПРЯЧУТ ВАКАНСИИ ОТ ПЕРЕСЕЛЕНЦЕВ?

Член фракции ДПК «Ақ жол» Кенес Абсатиров обратился к Министерству труда и Агентству госслужбы с запросом, в котором поднял проблему недостаточной информированности участников программы продуктивной занятости о существующих вакансиях в регионах.

В запросе сообщается, что потенциальные участники программы не владеют всей информацией о трудовых вакансиях в местах планируемого проживания. В основном им предлагают должности, связанные исключительно с физическим трудом: скотника, охранника, рабочих, из наиболее квалифицированных позиций – учителя или медика.

«Это всё достойные предложения. Но вызывает недоумение отсутствие информации о вакансиях в акиматах, в правоохранительных органах, других госучреждениях. Такие данные потенциальный участник вынужден искать самостоятельно, но и при этом информация о вакансиях в районных и сельских акиматах имеется только на сайтах в Северо-Казахстанской области. Но это единственная из четырех областей, где есть такая возможность», – отмечается в запросе.

Депутат недоумевает, почему переселенцам из других регионов не предлагают работать в госструктурах, если СМИ сообщают о недостатке кадров на госслужбе в трудодефицитных областях, исчисляемом сотнями и тысячами.

В подтверждение своих слов Кенес Абсатиров приводит цифры. По его словам, на конец 2017 г. в ВКО насчитывалось 670 вакансий на госслужбе. В результате прокурорской проверки государственных организаций Павлодарской области в 2016 г. было выявлено 6190 фактов ненаправления в центры

занятости сведений о вакансиях в 441 проверенной структуре. В ЗКО имеются 600 вакансий в местной полицейской службе.

«Никто не говорит об их поступлении на госслужбу каким-то иным путём. Но ведь и лишать их такой возможности – тоже несправедливо. Чем эта категория молодых людей отличается от остальных переселенцев? Или местные государственные органы являются «закрытым клубом» для местечковой элиты и их родственников? О какой меритократии в таком случае можно вести речь?» – считают «акжолы».

Депутатская фракция ДПК «Ақ жол» попросила внести изменения в третье направление «Программы развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017–2021 гг.». Депутаты предложили размещать на сайте электронной биржи труда ezbek.kz всю информацию о потребностях принимающего региона, включая вакансии в местных государственных и правоохранительных органах.

Также «акжолы» попросили распространить на участников программы меры поддержки при по-

ступлении на работу в госорганы в принимающих регионах. Агентство по делам госслужбы и противодействию коррупции депутаты призвали:

обеспечить контроль за своевременностью объявления конкурсов на замещение вакантных должностей в госорганах;

исключить практику содержания пустующих вакансий для начисления премий и доплат действующим чиновникам;

при их длительном незаполнении сокращать такие должности из штатного расписания.

Квота на переселение граждан из южных регионов в северные увеличится в 2018 г. до 7000 человек, сообщила министр труда и социальной защиты населения РК Тамара Дуйсенова на заседании Правительства в декабре 2017 г.

По её словам, на сегодня в рамках программы развития продуктивной занятости и массового предпринимательства в северные регионы из южных областей добровольно переселилась 381 семья или 1479 человек.

Informburo.kz
(в сокращении)

ДЕПУТАТЫ ОБЕСПОКОЕНЫ ПОВЫШЕНИЕМ ТАРИФОВ НА ГАЗ

Проверить обоснованность повышения тарифов на газ требуют депутаты «Ақ жола» – депутатский запрос фракции на имя Премьер-министра Бақытжана Сағинтаева озвучила 31 января на пленарном заседании мажилиса Дания Еспаева.

«Одним из острых вопросов, влияющих на предпринимательский климат и себестоимость продукции отечественного бизнеса, являются тарифы на энергоносители и услуги монополистов. (...) Наряду с рынком ГСМ, угля, тепла и электроэнергии, граждане обращаются в партию по поводу стабильности цен на газ. Уполномоченными органами вроде бы предпринимаются усилия в этом направлении. Согласно п. 3 ст. 18 Закона РК «О естественных монополиях» определено, что утверждение тарифов может производиться не чаще одного раза в период действия утвержденного предельного тарифа, то есть один раз в год. Это, безусловно, позитивная мера, однако на практике тарифы меняются как минимум в два раза чаще», – подчеркнула Еспаева.

Так, министерством энергетики утверждается оптовая цена товарного газа, и вводится в действие ежегодно с 1 июля. Параллельно Комитетом по регулированию естественных монополий, защите конкуренции и прав потребителей Министерства национальной экономики РК утверждены предельные тарифы на долгосрочный период 2015–2020 гг. на услуги транспортировки газа, которые вводятся ежегодно с 1 января.

Соответственно цена на газоснабжение в реальности изменяется два раза в год – с 1 января в связи с изменением тарифа на транспортировку, и с 1 июля в связи с утверждением оптовой цены. Это приводит к повторным скачкам цены газа для потребителей, включая тепло- и энергопроизводящие компании.

«Двухразовое повышение тарифа на газ не только противоречит норме закона, но и создаёт определённую нестабильность на рынке, нарушая планомерную работу домашних хозяйств и вызывая цепную реакцию повышения себестоимости отечественного производства в бизнесе», – считают в «Ақ жоле».

В этой связи депутаты фракции требуют:

– скоординировать действия по тарифообразованию двух госорганов и привести изменения тарифа на газоснабжение в соответствие закону «О естественных монополиях», то есть не более одного раза в год;

– проверить обоснованность повышения тарифов в системе газоснабжения во всех регионах страны.

Орынборда 1917 жылы желтоқсанның 5-13 жұлдызы аралығында өткен Екінші Жалпықазақ құрылтайының қаулысында Семей қаласы Алаш аутономиясының астанасы, Алаш Орда халық кеңесінің орнатылатын жері болып жарияланды. Нақты айтқанда, Алаш үкіметінің ғимараттары Ертістің сол жағасындағы Жаңа Семейде орналасқан. Жаңа Семейді ол кезде орысша Заречная слобода деп атаған, ал қазақша халық оны аталмыш тарихи оқиғаларына байланысты Алаш қаласы деп жүрген. Сол кездегі Жаңа Семей Тінібай, Тарақты және Жоламан қалашықтарынан құрастырылған еді. Ал Мұхтар Әуезовтың «Абай жолы» романының екінші томында Бер жақ, Бас жатақ деген атауларын да кездестіруге болады.

де, Алаш зиялылары да бұрыннан — ақ Мұхаметханның үйінде қонақ болып, кездесіп, әңгіме-сауық құрып, пікір бөліскен. Ал, Алаш аутономиясы жариялағаннан кейін бұл үй үкіметтік ғимараттарының біріне айналған. Алаш Орда үкіметінің мүшелерінің, Алаш зиялы азаматтарының көптеген фотосуреттері Мұхаметхан Сейітқұловтың жеке мұрағатынан алынған. 20-шы жылдары құрылған «Ес-Аймақ» мәдени-ағартушылық тобы да Мұхаметханның үйінде қойылымдарының репетицияларын өткізді.

Сейітқұлов 1937 жылы желтоқсанның 2-іне қараған түннің ішінде Ертістің ортасында орналасқан Түйемойнақ (ол кезде — Киров) аралында атылған. Баласы, Қайым Мұхаметханов — белгілі абайтанушы, алаштанушы. Қайым Мұхаметханов Алаш зиялыларын бала кезінде өз көзімен көрген. Қайым мен Абай, Қайым мен Алаш, Қайым мен Семей

басқа сол заманның куәгері болған деректерді таба алмаймыз.

Алаш үкіметіне ниеттес, демеуші болып, қаржысын бөлгендерінің бірі Қаражан Үкібайұлы еді. Қаражанның үйі жиналыс өткізілетін, мемлекеттік мәселелері талқыланып шешілетін үкіметтік кеңсе ретінде пайдаланған. Бұл кәсіпкер бүкіл аймақтың мал ұстайтын байларымен серіктесіп ірі сауда жүргізген. Алыстан, кейде бірнеше жүз шақырым қашықтықта орналасқан жерден Семейге мал жіберетін Қаражанның серіктері мал сатып алатын тұтынушыларды іздеп әуре болмай, мындаған қой, өгіздерді Қаражанға тапсырған. Қаражанмен қатар туысы Аймағанбет те сол кәсіппен айналысқан. Қаражан Семейдің ірі тері зауытының, жүн фабрикасының, ет комбинатының иесі болған. Өңші Әміре жас кезінде Қаражанның тері зауытының қамбасында күзетші болып істеген. Кейін, 1925 жылында да Париж-

болып саналған «Сарыарқа» газетінің, «Абай» журналының да қаржыгер-демеушілерінің бірі де Қаражан еді. Аталмыш газет, журнал «Жәрдем» баспаханасында шыққан. Журналды Мұхтар Әуезов пен Жүсіпбек Аймауытов шығарса, газетте ұлт көсемі Әлихан Бөкейханов, Ахмет Байтұрсынов, Міржақып Дулатовтың мақалалары, үкіметтің шешімдері, қаулылары шыққан. Тілші болып Райымжан Мәрсеков, Халел Ғаббасов, Сәбит Дөнентаев, Мәннән Тұрғанбаев, Отыншы Әлжанов және тағы басқалар жұмыс істеген. Қаражанның үйінің жанында Өтепбаев (Свободная), Чайкина көшелерінің тұсында Әбдірахман Жүсіпұлының Новосібірдің қызыл кірпішінің салынған екі қабатты он бөлмелі үлкен үй тұрған. Ол да үкімет ғимараты, кеңсе ретінде пайдаланған. Әбдірахман Жүсіпұлы — Есімханның заманында өмір сүрген,

Ертістің сол жағасында Алаш үкіметінің ғимараттары тұрған. Олар Мұхаметхан Сейітқұловтың, Александр Ерыкаловтың, Қаражан Үкібаевтың, Әбдірахман Жүсіповтың үйлерінде орналасқан. Бұл кәсіпкерлердің үйлерінде земство, Алаш милициясының штабы, баспахана және газет-журнал редакциялары болған.

Қазір өкінішке орай бұл ғимараттар жоқ. Бірақ, тұратын жерін табу үшін Тінібай мешітінің маңайына бару керек, Мұхтар Әуезовтың ескерткішінен өтіп Ертіске қарай түсу керек «Океан» базарының жанында орналасқан Өтепбаев (Свободная), Чайкина көшелерін аралап, тоғыз қабатты тұрғын үйді табу керек, жекеменшік жер үйлерінің секторындағы Колхоз көшесін аралау керек. Бұл — Алаш мемлекетінің үкіметтік орамы. Ал, Ертістің ар жағында Семей қаласының орталығына келсек, тағы бір Алаштың жанашыры, саудагер, кәсіпкер Әнияр Молдабаевтың үйін табуға болады. Бұл үйдің де Алаштың үкіметімен, Алаш зиялыларымен байланысы бар. Талай Абай шәкірттері, Алаш зиялылары бұл үйде жиналып, қонып, тіпті тұрып, маңызды мәселелерін талқылап шешті. Қазір бұл үйде Алаш арыстары және Мұхтар Әуезовтың мұражайы орналасқан. Семей өлкетану мұражайы орналасқан бұрынғы губернатордың үйі де Алаш Ордаға, Әлихан Бөкейхановқа тікелей қатысты. 1917 жылғы Ақпан төңкерісінен кейін оны Бостандық үйі де атаған. Бостандық үйі 1917 жылы көктемде өткен Семей облыстық қазақ құрылтайымен байланысты. 1917 жылы қазанның 21-інде Әлихан Бөкейханов та Семей қаласына келген соң, бұл ғимаратта сөз сөйлеген. Талай Алаш зиялылары оқыған Семей мұғалімдік семинариясының ғимараты да қала картасының бетіндегі ерекше орын алған.

Жалпы, Алаш үкіметінің ғимараттарының тақырыбын Сұлтан Хан Аққұлы, Мұратбек Кенемолдин, Ерман Сыдықов сияқты алаштанушылар көп зерттеді. Алаш Ордаға жанашыр демеуші болған кәсіпкерлер Қаражан мен Аймағанбеттің тағдыры туралы деректерді Болатбек Нәсеновтің энциклопедиясынан табуға болады. Қаражан Үкібаев туралы құнды мәліметтер Зира Наурызбаеваның орыс тілінде жазылған кітабында бар. Әбдірахман Жүсіпов туралы біраз мәлімет Әзімхан Сәдуақасовтың, Әзімхан Исабаевтың, Айгүл Әбешованың Семей өлкесіне, Доғалаң (Алғабас) ауылына арналған өлкетану, шежіре кітаптарында бар. Аз-көп деректерін ұрпағы Қайнар ауылының тұрғыны Төлеу Әбдірахманов жадында сақтаса, біраз мәліметті Әбдірахманның жәрдемшісі, серіктесі болған Тұрсынбай Дайырбекұлының баласы Айтқазы Дайырбеков жеткізді. Александр Ерыкалов туралы мәліметті ұрпағы әйгілі ресейлік музыкант Егор Летовтың сұхбаттарында, өмірбаян мақалаларында табуға болады. Біраз мәліметті жәрдемшісі Омар Қаржасовтың қызы, Биғали Омаровтың қарындасы 90 жасқа келген Нұржамал Омарова жеткізді. Өрине, Алаш үкіметінің ғимараттарының, Алаштың жанашыр кәсіпкерлері тақырыбын әлі де тың терең зерттеу керек.

Асқар ДАЙЫРБЕК

АЛАШ АСТАНАСЫ: үкімет ғимараттары

Ресей империясының заманында Семей ірі бір аймақтың әкімшілік орталығы еді, Семей қаласына қазіргі Шығыс Қазақстан, Павлодар облыстары, Қарағанды облысының бір шеті қараған. Сонымен қатар, қала ірі сауда жолының бойында тұрып, Ресей мен Қытай, Сібір мен Орта Азия арасында жүрген сауданың маңызды орталығы, хаб-оазисы болып саналған. Семейдің танбасында да (гербінде) сауданың нышаны ретінде түйе бейнеленген еді. Ертіс өзенімен де тауарлар кемелермен тасылатын еді — онымен Плещеев, Мусин деген саудагерлер айналысқан. Ал қаланың кіре берісінде, Жаңа Семей жақта, Ертіске жетпей тауар таситын керуендер баж салығын төлеп, кеден бақылауынан өтіп тексерілетін еді. Алыс жолдан шаршаған саудагерлер, түйелер, аттар аялдап, демалып жататын еді. Сонымен қатар, жан-жақтағы ауылдардан келген елмен базар құратын еді. Осылайша, Жаңа Семей де қаламен бірге дамыған.

Көкен болысынан келген Тінібай қажы да оның дамуына өз үлесін қосқан. Екінші гильдияның саудагері 1836 жылы салған бір мұнаралы ағаш мешіті әлі күнде де бар. Өкінішке орай, бүгінгі таңда Тінібай мешіті — Жаңа Семейдегі Алаш үкіметі орналасқан орамынан қалған жалғыз ізі. Ал Ертістің бойында, сол жағалауында Алаш қаласында орналасқан үкімет ғимараттарын уақыт та, Алаш ордан қалған мирасты сақтауға ойы, ұмтылысы жоқ бұрынғы билік те аяған жоқ. Алаш Орданың үкімет ғимараттары көбінесе саудагерлердің үйлерінде орналасқан. Мысалы, Мұхаметхан Сейітқұловтың үйінде Алаш үкіметінің жиналыстары өткен. Мұхаметханның үйі Тінібай мешітінен алыс емес жерде орналасқан. Мұхаметхан Сейітқұлов текті, бай, сауатты, оқымысты, көкірегі ояу, иманы берік, тақуалы адам, кәсіпкер кісі еді. Тінібай мешітінде діннен сабақ беріп, әйгілі Ахмет Риза мешітінде имам болған. Кітап оқуға құмар болып, үйінде көп кітап жинаған. Абай шәкірттері

ажыратылмайтын ұғымдар. Алаш Орданың тағы бір үкімет ғимараты Александр Ерыкаловтың үйінде орналасқан. Ол Мұхаметханның үйінен әрірек, Ертістің ағымына теріс, жоғарырақ, ет комбинатына қарай барғанда, қазіргі Семейдегі «Океан» базарының, Мұхтар Әуезовтың ескерткішінің маңайында Әуезов даңғылынан Ертіске қарай түсіп барғанда қазіргі жер үйлерінің секторында Колхозная көшесінің бойында орналасқан еді. Александр Ерыкаловтың Алаш үкіметіне, Алаш милициясына көрсетілген көмегі мол еді, сонымен қатар үйі де мемлекеттік мекеме ретінде пайдаланған. Александр Ерыкаловтың атын еске алғанда, кәсіпкердің жәрдемшісі, шаруашылығын меңгеріп жүрген Қаржасұлы Омардың, баласы Биғали Омаровтың аттарын да ұмытпау керек. Саудагер туралы көп қызықты мәліметті ұрпағы ресейлік музыкант Егор Летов жинап, сұхбаттарында, жеке сайттың да әлеуметке анық қылды.

Енді бір үкімет ғимараты — Қаражан Үкібайұлының үйі. Ол да қазіргі балық сататын «Океан» базарының, Өтепбаев (Свободная), Чайкина көшелерінің маңайында тұратын еді. Жүсіпұлы Әбдірахманның үйі де Өтепбаев көшесінің маңайында тұрған, ол да Алаш үкіметінің ғимараттарының бірі еді. Жалпы, қазіргі Мұхтар Әуезовтың ескерткіші тұрған жерінен Ертіске қарай түсіп, оңғасолға барсақ — бұрынғы Алаш астанасының үкімет орамына жетеміз. Бірақ, Тінібай мешітінен

ден келген Әміре Қашаубайұлын Қаражанның үйінде тосып, салтанатты сауық кеш өткізді.

Өрине, тері өндірісінің саласында Қаражанның бәсекелестері көп болды. Облыста 31 тері-былғары өнімдерін шығаратын мекеме болды. Солардың арасында жұртқа танымал Плещеев, Трапезников, Щеглов, Жолдыбаев деген кәсіпкерлердің зауыттары болды. Ал жүздеген-мыңдаған малын сойып, ет комбинатын ашып Қаражан Семейдің ет өндірісіне де зор үлесін қосқан. Семейдің ет өндірісі әрдайым ел аузында аңыз ретінде айтылып жүретін еді. Әсіресе, Кеңес үкіметі заманында Чикаго ет комбинатының жобасымен бүкіл Кеңес одағында көлемі бойынша үшінші орын алған ірі ет комбинаты салынған еді. Осылайша, қаланың ет өндірісінің негізін салушыларының бірі Қаражан еді. Алаш үкіметінің баспасөзі, ресми бұқаралық ақпарат құралдары

Жақында ғаламтор ақтарып отырып, **aktobegazeti.kz** сайтында «Ерлер есімі елеусіз қалмаса екен...» атты мақаланы көзім шалып қалды. Оны оқымай өтіп кеттім де мүмкін еді. Бірақ, «Қазақтың 104-батыры»... авторы... Ғабит Мүсіреп...» деген сөздер қылтып тұрғасын, қызығушылығым артып, сайтты аштым да, әлгі жазбаны оқып шықтым. Бұл «Ақтөбе» газетінің 2016 жылғы 28-қарашасында шыққан, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі Жақсылық Айжанұлы деген кісінің жарияланым екен. Расын айтқанда, бұрын-соңды автордың шығармаларымен танысу түгілі, есімін де естімеппін. Бұл қазақта жалықпағанның бәрі жазушы боп кетті емес пе, жарықтықтарды түгендеудің өзі қиын іс...

«Рауан» баспа үйі ЖШС-і тарапынан Қазақстан Журналистер одағы сыйлығына ұсынылды. Қазақстан ардагерлер ұйымы төрағасы Өмірзақ Озғанбаев мырза да ресми қолдау хат берген-ді. Алайда, біз бағымызды сынаған номинацияда «Қазақстан» ТРК» АҚ (сол кездегі төрайымы Нұржан Мұхамеджанова), Шымкенттегі аймақтық «Айғақ» телеарнасының шығармашылық ұжымы (директоры Дулат Әбіш) лауреат атанды. Журналистерге арналған шығармашылық конкурста ұжым мен жеке тұлғаны бәсекеге түсіру біздің елде ғана болатын жайт қой, не дейміз? Айтпақшы, Қазақстан Журналистер одағы сол жолы АҚШ арнаулы қызметінің құпия мәліметтерін ұрлап ап, ғаламторға жариялап жіберген, тыңшылық қызметі үшін басына қауіп төнген соң Ресейге тығылған Эдвард Сноуденге де сыйлық берді. Әлемді шулатқан тыңшының 50 мың теңгеге зәрулігі бола қойды ма

Сарыби болысы, Төртдүал ауылында дүниеге келген (бұл ауыл кейіннен Қарақалпақ АССР-і Төрткүл ауданы, Карл Маркс колхозы, 1977 жылы Төрткүл, Беруни аудандарынан бөлініп шыққан Елліқала ауданының құрамына кіріп, Ленинград колхозы деп аталды. Қазір ауылға сол өңірдегі қазақ қайраткерлерінің бірі Ғани Әділев есімі берілген» деп жазам. Сондай-ақ мақалада батырдың туыстарын әңгімеге тартқам: «Құрбанбай Төлегенұлы Бұқарбаев: – Қазақ деген халық айдың, күннің аманында арысын біреуге беріп қоймайды. Өзге ұлттың құрамына сіңіп кететіндей Иният Наурызбаев іздеушісі жоқ азамат емес, бір елдің бетке ұстар батыры ғой! Мұндайда атам қазақ шежіреге жүгінеді, ата-тек қуалайды. Ендеше, біз де сөйтіп көрелік. Мен Иният Наурызбаевтың туған інісі – Төлегеннің ұлымын. 1961 жылы дүниеге келдім. Елліқала ауданы, Боканмерей ауылынан

алғалықтар батырын іздер ме екен деп үміттеніп едік, үнсіздік танытты.

Осы жылдың ақпан айында Алматыға жол түсіп барғанда, Инияттың көзін көрген ағайындар: «Ау, ақтөбелік бауырлар, батыр Иният Наурызбаев есіміне көше бердіңдер ме? Біз де оралдық, ол да жеріне келді ме?» – деп сауал қойды. Амансыздан «ойластырудамыз» дедік. Сонда бір қария: «Бұл батыр ауданның атын ғана емес, елдің мәртебесін биікке шығаратын тұлға. Жай батыр емес, батырдың батыры. Өйткені алғы шепте өлімге бас тігетін штраф батальоннан мұндай көзсіз ерлердің шығуы тегіннен-тегін емес», – деген-ді.

Сол мақалада Инияттың 1910

ТҰЛҒАҒА ТАЛАС: ҚҰДАЙ БЕРМЕГЕНДІ ТАРТЫП АЛУҒА БОЛМАЙДЫ

Негізгі әңгімеге кіріспес бұрын мәселенің мәніне жетуге көмектесетін кейбір деректерді айтқым келеді. Мен Бесқала, яғни Қарақалпақстан жерінде туып-өскендіктен, сол өңірдегі қандастар жайлы дүниелерді тасқа бастырып, ісі қазаққа таныстыру – шығармашылығымның алтын арқауы. Осы мақсат жолында бірнеше жылдан бері еңбектенудемін. Ықылас танытқандар жазған-сызғанымыз ғаламтор арқылы таба алады.

2015 жылы жеңістің 70 жылдығы кен ауқымда атап өтілгені баршаға белгілі. Мен де бұл шарадан құр қалмай, халықаралық «Түркістан» газетінде 2015 жылдың 29-қантарында «Бесқаланың бес батыры», аталмыш басылымда 6-сәуірде «Бесқала: Алтыншы батыр – Аманбаев», «Егемен Қазақстан» газетінде 4-наурызда «104-ші қаһарман. Бесқаладан шыққан батыр туралы бірер сөз» («-ші» жұрнағын редакция қызметкерлері жалғап жіберген) деген мақалалар жарияладым. Әрбірін оннан аса сайт көшіріп басты. Ар-ұяты бар қаламгерлердің тіліне іліктім. Белгілі акын, журналист Болат Шарахымбай 2015 жыл, 23-сәуірде «Түркістан» газетінде жарияланған «Филипп Рубахо - қазақтың 105-қаһарманы», акын, мемлекет қайраткері Әкім Ысқақ 2015 жыл, 5-мамырда «Қазақ үні» газетінде жарияланған «Темір генерал – Сабыр Рақымов» мақалаларында «журналист Бегабат Ұзақов Кеңес Одағының Батыры жоғары атағын алған қазақ ерлерінің қатарына тағы бір есіммен толықтырды. Сөйтіп, 104-батыр ұлты «өзбек» болып жаңылыс жазылып кеткен қарақалпақстандық қазақ Иният Наурызбаев болып шықты» деп жазды. Жеңістің 70 жылдығына арналған баяндамаларда тізімге жанадан енген батырлардың есімдері аталды. Осындай бірнеше зерттеу мақалаларым жарық көріп, олар оқырман қауымның қызығушылығын туғызғаны ескеріліп, мен қызмет ететін

екен? Әй, қайдам!

Сноуден оқиғасынан соң Украина мәселесі қосылды да, екі алпауыт елдің арақатынасы тіпті ушығып кетті. АҚШ қайта-қайта санкция салып, Ресей экономикасын тұрлатып тастады.

Енді мана айттып өткен Жақсылық Айжанұлының мақаласына оралайық. О кісі мақаласын Ақтөбе еліне мынадай ақпарат беруден бастапты: «*Ұлттық идеология ұлттың батырларын, ерлерін дәріптеуден басталады. Сонда ғана жүрегінде намыстың оты лаулаған ұрпақ қалыптасады. «Егемен Қазақстан» газетінің 2015 жылғы 4-наурыздағы санында «Қазақтың 104-батыры» деген бір беттік көлемді мақала шықты. Авторы – қазақтың ұлы жазушысы Ғабитмен аттас журналист Ғабит Мүсіреп мәселені дұрыс көтерген, зерттеп-зерделген, дәлелден көрсеткен.*

Ол батыр – ақтөбелік Иният Наурызбаев болатын. Онда оның Ақтөбе облысының Алға ауданында дүниеге келгендігі, тегі – бәрі нақты жазылған».

А-а, Жақсылық Айжанұлы неге шатасып отыр десем, «суды лайландырмақшы» болған екен ғой. Менің мақалаларымның бәрі ғаламторда тұр. Егер есімім аталса, сілтеме берілсе, мен одан дереу хабардар болуым мүмкін. Ал, бұл «батыр барымталағысы» кеп отырған Айжанұлына тиімді емес. Айласы әшкереле болады. Біріншіден, автор менің мақаламның атауын «Қазақтың 104-батыры» деп әдейі өзгерткен. Газеттен мақаланы оқып отырған адам алжасуы мүмкін емес. Екіншіден, Ғабит Мүсіреп біздің елдің беделді азаматы, белгілі журналист ретінде мақалаға аннотация жазған. Айжанұлы шынымен жазушы болса, аннотация мен мақаланың айырмасын білуі керек емес пе? Өзі айтқан «бір беттік, көлемді» мақаланың астында есімімім тайға таңба басқандай көрініп тұр. Аннотацияда да мен жайлы айтылған. Үшіншіден, мен, «Иният Наурызбаев 1918 жылдың 10-қыркүйегінде Шорахан уезі,

атажұртқа, Жамбыл облысының Тұрар Рысқұлов ауданы Көгершін ауылына көшіп келдім. О бастағы мекеніміз – Ақтөбе облысының Алға ауданы. Өткен ғасыр басындағы аласапыран кезінде Наурызбай атамыз қарақалпақ жеріне келіп тұрақтайды. Оның ұлы Бұқарбайдан Иният пен Төлеген тарайды. Кіші жүз, жеті ру, табынның ішіндегі қарақойлы екібас деген руданбыз. Ал Бұқарбай атамның әйелі – Балжан әжеміз Шөмекейдің қызы...»

Жақсылық Айжанұлы осы деректерді көре тұра бұрмалап, өтірігін ұялмай-қызармай Ғабит Мүсірепке танып отыр. Батырдың өзі емес, атасы Наурызбай қазір Ақтөбе облысы, Алға деп аталатын ауданның аймағында дүниеге келген.

«Мұрнынның пұшықтығынан хабарым жоқ, сәңкіп сала беріппін» демекші, Айжанұлы мұнымен тоқтамай, өтірікті үдете түседі: «Өткен 2015 жылы Ұлы Жеңістің 70 жылдығын дүркіретіп атап өттік. Бұл күнде қатары сиреген сарбаздарымызға құрмет жасадық. Алайда, сол батырларымыздың қатарын толтыратын тұлға туралы елдің басты басылымында жария етілсе де, жерлестері мұны жалдымыздан шығарғандық болды. Бұл Ақтөбенің батырын жатсынғандығы ма, әлде қалай? Мақтануға келгенде алдына жан салмайтын ағайындар да үнсіз қалды. Өкінішті... Неге?»

Кешегі революция жылдарында Ақтөбеге бір күн келіп, бір сағаттық жиналыс жасаған С.М.Кировтан бастап, бәрине ғимараттарға такта орнатып, есімін жаздық. Бұл – кеңестік идеология. Сол дәуірде өз батырларымыз, бұрынғы бабаларымыз жайында бір ауыз сөз айта алмадық. Өйткені саясатқа қарсы келетін еді. Тәңірге тәубе, Тәуелсіздік алып, еңсемізді көтердік. Оған да биыл 25 жыл. Сол жолда ғасырлап ел, жер үшін күрескен тұлғаларды дәріптедік, ұлықтадық, ұлттық намысты ояттық. Жеңістің 70 жылдығында

жылы Алға ауданында дүниеге келіп, 1918 жылы қоғамдағы дүмпу салдарынан көршілес елге әулетімен жер ауып кетуі баяндалған. 1938 жылы сауда саласында қызмет жасап жүргенде, бір жетім аз ғана күнге қарызға ақша сұрайды. Бірақ, ертеңіне тексерушілер келіп, түскен қаржы жетпейді деп он жылға соттатып жіберетіні айтылған. Ит-жеккенге солай кете барған ол сол жақта жүріп, 1942 жылы «Бұлай жүргенше ақталайын, Отан үшін күресейін», – деп соғысқа баруға өтініш білдіреді. Айыптылар батальонына жіберіледі. Алғы шепте қардай жауған оқ тиіп, талай рет жарақаттанады, өлімнен де аман қалады. Жарақаты ауыр болса да госпитальдан шыққаннан соң қайтадан сарбаздар қатарынан табылады. Өзін көрсеткеннен кейін сенімге ие болып, взвод командирі де болады. Талай ерліктері үшін орден, медальдармен марапатталады. Кеңес Одағының Батыры атағын алады.

Біріншіден, Ақтөбедегі, Алғадағы жергілікті билік өкілдері басқа газетті оқымаса да, «Егемен Қазақстанды» оқиды. Сондықтан олар «104-ші қаһарман...» деген мақалада не жазылғанын біледі. Білгендіктен де, Айжанұлы сияқты қиынан қиыстыра жалған айтып, аттандай алмайды. Екіншіден, Алматыға көшіп келген қарақалпақстандықтардың қайдағы бір қаламгерден «Иният Наурызбаев есіміне көше бердіңдер ме?» деп сұрауы да ойдан шығарылған сынайы. Анадай ақылды сөздерді айта білетін қариялар базанысын жазушыға емес, әкімге айтпай ма? Әлде Айжанұлы ономастикалық комитеттің төрағасы ма екен? Үшіншіден, «Сол мақалада Инияттың 1910 жылы Алға ауданында дүниеге келіп, 1918 жылы қоғамдағы дүмпу салдарынан көршілес елге әулетімен жер ауып кетуі баяндалған» деуі де қыпқызыл өтірік. Мақалада мұндай сөз жоқ, 1918 жылдың 10-қыркүйегінде дүниеге келгені анық жазылған. Төртіншіден, Иният Наурызбаев

ев 1937 жылы сотталып, жаза-сын өтеуге Самарқан облысына жіберілген. Бұл факті мақалада бар. Ал, «итжеккен» деп қазақ Сібірді айтады, дені дұрыс адам Самарқан мен Сібірді ажырата біледі.

Жақсылық Айжанұлы тағы қиялына ерік береді: «Бұл батыр туралы мен Ақтөбе қаласының байырғы тұрғыны, елге танымал ақсақал Амандық Дүйсенбаевтан 80-ші жылдары естігенмін. Көпті көрген абыз ақсақал білгенін айтып, үнемі ағалық танытатын еді. 1970 жылы зейнеткерлікке шыққан соң Қарақалпақстандағы нағашыларына барып, Иниятпен кездесіп, танысады, әңгімелеседі. Жұмысбасты болғандықтан, батыр елге, туған жерге бір бара алмай жүргендігін мұңая жеткізеді. Жүректегі сағыныш өмірден өтерден бір жыл бұрын, 1995 жылы Ақтөбе топырағына жетелейді. Кіндік қаны тамған жер Алға ауданындағы Қарағандысайдағы атақоныс мекенін көріп қайтады. Ол жердегі бабалар рухына тағзым етеді. Ұрпағымды әкеліп көрсетем деп жүргенде, 1996 жылы өзі дүниеден озады. Иниятты көргендер бар ма екен деген сауалдарды Өзбекстаннан оралған бауырларға қойып жүрдік. Бірде облысқа белгілі акын Базарбай Иманмен жолығып қалып, әңгіменің арнасын батырға бұрғанмын. Ол: «Иният ағамыз біздің үйде болғанда көргенмін», – деді. «Иният – ер тұлғалы кісі. Жанарынан от шашып тұрғандай сезіледі. Көп сөйлемейді. Айтары қысқа-нұсқа» деп ағам да айтып отыратын. Ол кезде батыр Қарақалпақстанның Елліқала ауданында колхозда жұмыс істейді екен. 1965 жылы Өзбекстанда Жеңістің 20 жылдығы атап өтіледі. Оған Иният та шақырылады. Мерейлі мерекеге орай барлық сарбаздарды Ташкентке жинағанда Иният залда келе жатып, соғыста штраф батальонды басқарған командирімен кездесіп қалады. Қан майданда шені майор болған ол сол жылы генерал-майор лауазымында екен. Аман-саулық, жөн сұрасып «Ау, батыр, сен неге Алтын жұлдызды тақпайсың?» – дейді. Ол: «Мені кім елеп жатыр», – деп жауап береді. Сол кездегі генералдар аузы, бірден Қарақалпақстанның бірінші басшысы Камаловқа телефон шалады... Содан бастап Иният Наурызбаев жиналыстан қалмайды. Ел тани бастайды»

Біріншіден, Иният Наурызбаев Бауыржан Момышұлы сияқты тік мінезді кісі болды. Оның ҚКАССР партия комитеті ғимаратының алдында оқ атып, шу шығарғанын бүкіл Қарақалпақстан біледі. Іргелес жатқан Ақтөбеге жұмысбасты боп, бара алмай мұнайғаны қисынға келмейді. Ақтөбе түгіл, Тәшкен мен Мәскеуге де батырдың бірнеше рет табаны тиген. Екіншіден, ол 1995 жылы Алға ауданының Қарағандысай деген жеріне барса барған шығар, бірақ «өмірден өтерден бір жыл бұрын», «кіндік қаны тамған», «ұрпағымды әкеліп көрсетем деп жүргенде, 1996 жылы өзі дүниеден озады» деген сөздер автордың сандырағы. Өйткені, Иният Наурызбаевтың кіндік қаны Қарағандысайда тамбаған, мақалада батырдың немересі Сұлтанбай Рейімбайұлы оның 1999 жылы 29-сәуірде бақиға аттанғанын айтқан.

(Жалғасы бар)

Бегабат ҰЗАҚОВ,
жазушы,
Ғабит Мүсірепов атындағы
сыйлықтың лауреаты

Жылдар бойы көтеріп жүрген жәйттердің бірі – «Оңтүстіктен жас отбасыларды және шетелдегі қандастарды солтүстік аймақтарға шақыру» мәселесі соңғы жылдары қолға алынды» деп қуануға әлі ертерек сияқты. Бұл түйткілдің «еліміздің болашағына алаңдап, солтүстік аймақта мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейту және демографияны жақсарту мақсатынан туындағанына» күмәнданған жұрттың қарасы қалындаған сайын біз де ойға қалдық. «Халық айтса, қалт айтпайды» деген бар, ендеше аталған көші-қон проблемасының қолға алынуына не түрткі болды екен және көші-қон квотасын бөлу қалай жүзеге асып жатыр?» деген сұраққа жауап іздеп көрдік. Қостанай облысы. Қарабалық аудандық жұмыспен қамту орталығының директоры Жанат Ескендірова мен Өрнек ауылдық округінің әкімі Оразхан Қалдамановтың айтуынша, «қазіргі уақытта бұл шараның басты мақсаты – ауданымыздағы бос жұмыс орындарына қажетті жұмыс күшін тарту» ғана екенін білдік.

Себебі, көшіп келген отбасылы маман көшіп кеткен отбасылы маманның орнын ауыстырады, «басы артық» адам келмейді.

Сондықтан «жұмыс бар, квота бөлінді, баспана өтемақысын алады, енді не керек?» деп, мәселені жауып қоюға болмас. Бұл ділгірлік өте күрделі болғандықтан оны жан-жақты ойласып шешу керек деген пікір бар. Жоғарыда атап өткеніміздей, демография мен тіл мәселесінен өзге, бұл жерде кеудесінде жаны, жүрегінде сезімі бар адамдар мен олардың отбасыларының тағдырына алаңдау да жоқ емес. Олар климатында, менталитетінде, табиғатында ерекшеліктер бар аймаққа келеді. Әсіресе, солтүстік аймақтарда ауылды жерлерде мемлекеттік тілде білім беретін мектептер жоқтың қасы, қазақтілді балабақша, не қазақ тобы ашылмаған ауылдар көп екендігін, араласатын көршілері мен ауылдастары арасында туған-туыс, таныстары жоқ, не қазақша сөйлемейтін жаңа ортаға, жаңа жер-

болуға кандидат ауыл кем дегенде 10-15 отбасын қабылдай алатын ауыл болуы тиіс. Жалпы, мәселе атауда емес, қызметінде болмақ. Нақтырақ айтсақ, сөзімізді түсініктірек болуы үшін Қостанай облысы Қарабалық ауданын мысалға алайық. Ауданымызда қазақы ауылдардан қалғаны осы – Өрнек ауылын «Көші-қон «плацдармы» болуға лайық болар еді.

Ауыл жағдайы:

1. Мектеп ғимараты жаңа десек те болады. Қазір бос тұр. Мектеп осыдан 30 жыл бұрын 200 балаға шақтап салынған. Мектеп қайта ашылса, бұл – орта мектеп мұғалімдеріне дайын тұрған бос жұмыс орындары.

2. Ауылда әр түрлі жөндеуді қажет ететін 20-ға жуық баспана бос тұр. Бұл – мұғалімдердің отбасыларына баспана бола алатын үй-жайлар.

3. Табиғаты көркем. Аққайыңды орман, шөбі шүйгін, шие, жидек, саңырауқұлақ көп өседі. Жабайы аңдар мен құстар көп. Бұғы, елік, түлкі, қоян,

5.) Көшіп келушілердің өзге ересек мүшелері кәсіпкерлер палатасы ұйымдастыратын «Бизнес-бастау» курстары арқылы оқып, өз кәсіптерін бастауға дайын болуы.

6.) «Оңтүстіктің филиалы» («Көші-қон плацдармы») дегеніміз – көшіп келушілерді жұмыспен қамту мақсатында өз кәсібін ашу үшін оңтүстіктің қалталы азаматтары «Өрнек» ауылына инвестиция салып, өздерінің бұрынғы жерлестері, туыстары арқылы мал шаруашылығын, егін шаруашылығын, құс шаруашылығын омарташылықты, балықшылықты дамытып, тіпті ... санаторий ашуға, балалардың жазда демалатын лагерін ашуына мүмкіндік ашылар еді, қосымша үйлер салып, жұмыс күшін шақыруға болар еді.

Бұл жерде жергілікті билік те, оңтүстік аудандары билігі де көші-қонға мүдделі болуы тиіс. Оларға қойылатын талаптар:

1.) Аудан бойынша бос жұмыс орындарын барынша көптеп ашу ниеті болуы: вакансияларға сұраныспен шектелмей, ауданның болашағы – халық санын көбейту, еліміздің болашағы – қазақ тілі қолданыс аясын кеңейту мақсатын көздеу;

2.) Солтүстіктегі демография ахуалын жақсарту және мемлекеттік тілді дамыту мәселелерін шешу – солтүстік аймақтың ғана мәселесі емес, ел болашағының мәселесі, тәуелсіздікті нығайту шарасы екенін түсінуіміз керек. Оны шешу бойынша әр аймақ қандай көмек көрсете алады?» деген мәселе көтеріп, халықтан ұсыныстар қабылдау;

Көші-қонның жандануына солтүстік аудан әкімдігі мен мәслихаты ақша бөліп, немесе жергілікті кәсіпкерлермен тіл табыса отырып, бәлкім, «әлеуметтік жауапкершілік» аясында жоғарыда аталған 20-ға жуық баспананы жөндеп берсе, нұр үстіне нұр болар еді.

Ал, көшіп келушілерді өздерінің туған жеріндегі аудандық әкімдік пен мәслихаттары кәсіпкерлерімен келісіп, жанар-жағар майын шығарып, бірнеше жүк көлігін бөліп, жаңа қонысқа шығарып салып, көшіп келуін жеңілдетер еді.

Сонымен, Өрнек ауылын көшіп келушілерге «плацдарм» ретінде пайдалану ұсынылады. 15 отбасы бір жерге шоғырланып тұрса, олар бірі-біріне демеу болар еді, олар «далада» қалғандай сезінбес еді, жаңа мектеп ғимараты бұзылудан аман қалар еді, ауыл халқы көбейіп, халықтың ауыл болашағына сенімі артар еді. Алдағы уақытта осы ауылды жағалап, өзге ауылдастары да жетер еді. Жергілікті халықпен араласып, құда-жегжат болмас па еді. Кейін келгендері көрші ауылдарға орнығып, ауылдар, ауыл шаруашылығы да дами бастаймыз ма? Оңтүстіктен келіп жатқан ағайынның қалталы туыстары осы ауылға инвестиция салып, егін шаруашылығын дамытып, жылқы, қой шаруашылығын дамытпас па еді? ...

Міне, солтүстікте, шығыста демография да осы жолмен жақсарар еді. Мемлекеттік тілдің өрісі кеңейер еді, Шекаралық аудандар мәселесі, бала саны аз мектептер мәселесі, ауыл мәселесі, әлеуметтік мәселелер, азық-түлік қауіпсіздігі т.б. мәселелердің шешілуіне үлкен қадам жасалар еді. Бұл – Елбасымыз айтқан «Рухани жаңғыруға» қосқан үлесіміз болар еді.

P.S.

«Көші-қон нәтижелі болуы үшін мынадай-мынадай қадамдар жасауымыз керек!» деп, Қарабалық ауданы Жұмыспен қамту орталығының директоры Жанат Оразалықызы Ескендірова мен Оразхан Мұқтарұлы Қалдамановқа осы ұсынысымызды тәптіштеп айтып едік, олар: «Қолдаймыз! Аудан әкіміне айтып көрейік» деп қалды. Бұл жағдайға оқырман нендей пікір қосар екен?

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ,
Қостанай облысы,
Қарабалық ауданы

ҚАЗАҚТЫҢ КӨСЕГЕСІ ҚАШАН КӨГЕРЕДІ?..

ЖҰМЫС БЕРУШІЛЕРДІҢ ВАКАНСИЯСЫ АЯСЫНАН ШЫҚПАЙ, ДЕМОГРАФИЯ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ МӘСЕЛЕСЕРІН ШЕШУ МҮМКІН ЕМЕС.

Мәселен, ауданымыздағы медициналық мекемелерге дәрігерлер, ал білім беру саласына тәрбиешілер мен мұғалімдер, жауапкершілігі шектеулі серіктестігі мен ауылшаруашылығы жеке кәсіпкеріне дәнекерлеуші, не механизатор қажет делік. Жұмыспен қамту орталығы аудан бойынша бос жұмыс орындары туралы мәліметтерді жинақтап, жұмыс берушілермен бірлесіп, оңтүстік аймақтардың бірінде «Бос жұмыс орындары жәрмеңкесін» өткізеді екен. Өз мамандығы бойынша Қостанай облысының Қарабалық ауданында жұмыс істеуге ниетті азаматтарға квота бойынша көшіп келу тәртібі егжей-тегжей түсіндіріледі.

Квотамен көшіп келудің тағы бір жолы бар. Мысалы, оңтүстік тұрғыны солтүстікке облыстық жұмыспен қамту орталықтарына хабарласып, бос жұмыс орны бар-жоғын сұрастырып, түйіндемесін (резюме) факс арқылы немесе электрондық пошта арқылы салады. Оның түйіндемесі аудан, ауыл әкімдіктеріне, кәсіпорындарға, кәсіпкерлерге таратылады. Іздеген мамандығына сәйкес жұмыс табылған жағдайда, жұмысқа орналасуға ниетті азаматқа хабарланады, оның отбасына «көші-қон» квотасы бөлінеді. Бұл – екі мысалда да жұмыс іздеуші өз отбасымен бұрын-соңды көрмеген бейтаныс, беймәлім ортаға тәуекел етіп көшіп барады.

Биыл – 2018 жылға, Қостанай облысы бойынша 272 вакансияға квота бөлінген. Соның ішінде Қарабалық ауданындағы жұмыс берушілерінің талап-тілегіне байланысты жұмыс күшін тарту мақсатында 11 отбасыға ғана квота тиесілі екен. Жұмыс күшін тарту – 1954 жылы тың көтергендегі сияқты «топтап», «көптеп» шақыру емес, жай ғана, «ана ауылдағы», «мына ауылдағы» жеке кәсіпкерлерге, жауапкершілігі шектеулі серіктестіктерге және аудан орталығындағы мемлекеттік мекемелерге қажет бос жұмыс орындары бойынша ғана сұрау салу екен. Дәл осы жол еңбек ресурстарына қатысты тапшылықты шешетін шығар, бірақ бұл тәсілмен солтүстіктегі демографиялық ахуалды жақсарту мүмкін емес, және мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейтуге де септігі тиеді деп айту қиын.

ге үйренгенше қаһарлы қыс түсетінін ескеру керек. Көшіп келгеніне өкініп, жерсінбей, қайта көшіп кету фактілері де жоқ емес. Бұл – отбасы үшін көп шығын, әрқайсымыз үшін үлкен сынақ. Қазақы ортада тәрбиеленген отбасылар келетін болғандықтан олардың балаларына қазақ мектебі мен ана тілінде тәрбие беретін балабақшаның болуы маңызды екенін ескеруге болмас па еді?

Енді «Не істеу керек?» деген дағдылы сұраққа жауап беріп көрелік. Бұл жерде көші-қонға Үкіметтің оң көзқарас танытып отырғанын атап өткіміз келеді. Көші-қон мәселесі нәтижелі болуы үшін, атап айтқанда, демография жақсарып, мемлекеттік тіліміздің рухы көтерілуі үшін нақты ұсыныстар бар. Мысалы, көшіп келушілерді жоғарыда атап өткеніміздей тек «ана жердегі», «мына жердегі», «ана ауылдағы», «мына шаруашылықтағы» бос жұмыс орындарына «шашыратып» орналастыра бермей, бір-біріне демеу, бір-біріне қорған болатындай, бір ауылға топтап қоныстандыруды ойластыру туралы ой-пікірлер соңғы кездері жиі айтылып жүр. Бұл пікір көптеген азаматтардың көңілінен шығады. Осы мақсатта әр ауданда бір-екі негізгі ауыл «көші-қон «плацдармы» («Оңтүстіктің филиалы») болуы тиіс. «Көші-қон плацдармы»

қарсақ, кірпі, қабан, тоқылдақ, көкек, тырна, аққу, қаз, үйрек, т.т.

4. Емдік қасиетті тұзды көл бар. Емшара санаторийін ашуға болады.

5. Егістік алқаптары, шабындық, жайылымдық жерлер бар.

6. Мал шаруашылығын дамытуға қолайлы жер.

7. Құс шаруашылығын дамытуға болады.

8. Омарташылық, балықшылық,

9. Қолөнерді дамыту... т.т.

Біздің пікірімізше, көшіп келушілерге қойылатын ұсыныс-талаптар:

1.) Кем дегенде 15-16 отбасы көшіп келуі.

2.) Көшіп келетін отбасылардың 10-12-сі мұғалімдер (орта мектеп пәндері бойынша) отбасы болуы. Әр түрлі пән мұғалімдері болуы да шарт.

3.) Көпбалалы (кемінде 3-4 бала) жас отбасылар болуы.

4.) Мектепке техникалық қызмет көрсететін көпбалалы (кемі 4-5 баласы бар) отбасылардан 5-6 отбасыны шақыру.

Осы талап-ұсыныстарды орындасақ, ауылда мектеп ашылып, көшіп келушілердің әр отбасында тұрақты жұмыс істейтін тым болмаса бір адам болар еді. Балалары өз ауылында, ата-аналары жанында білім алар еді.

Халықаралық әдеби «Алаш» сыйлығының лауреаты, танымал ақын Ғалым Жайлыбайдың шығармашылығына тоқталмас бұрын ең алдымен оның азаматтық болмысын танытатын қырларына да үңіле өтуді жөн көрдік. Ақын жанының айнасы – өлеңі екендігі де анық Ол қандай тақырыпқа жазса – дағы сезім сырларын мөлдіретіп, сөздің не бір інжу-маржандарын тізіп береді. Негізінде поэзияны бағалайтындар заманның тынысын тап басып, уақытпен бірге үндескен жыр авторларының айтарына ден қояды. Көптің көкейінде жаршысы бола алады. Сондай ақындардың бірі және бірегейі Ғалым Жайлыбай екендігі даусыз. «Өлең көріп өмірдің өркешінен» деп жырлағанындай поэзиясын өмірдің сан қатпарлы күрделі беттерін ашып беретіндей және заманның бұралаң тұстарына үнемі ой жіберіп отыруға арнаған ақын.

тілшісінен республикалық «Қазақ әдебиеті» газеті бас редакторының орынбасары, «Қазақстан» ұлттық телерадио корпорациясы төрағасының орынбасарына дейінгі биік баспалдақтардан өтті. Бүгінде талай жайсандар отырған Қазақстан Жазушылар Одағы басқармасы төрағасының бірінші орынбасары қызметін абыроймен атқаруда.

Ғалым Жайлыбайдың басшылық қызметтерге сатылай өрлеуінің себебін бұл күнде бәз біреулер сынға алатын, солай бола тұра сол кезеңдерде екінің бірінің қолы жетпеген, бүтін бір дәуірді қамтыған кеңестік жүйенің басшы-кадрларын даярлаған Алматы жоғары партия мектебінде оқығандығынан іздеген дұрыс. Жүрегі нәзік лириканың қылын шертіп тұрсадағы беймаза күй кеше беретін ақын-мінезін бетке ұрғызбайтын саликалы қалыпты орда бұзар отыз жасында-ақ меңгеріп алуы, тектілігі тереңнен тартатын да бекзаттық па екен дейміз. Сірескен партократтар арасында жүріп-ақ, мерекелік кештерде отты өлеңдерін де шабыттана оқып жүрді. Өзі жазғандай әрдайым тынышын алған

шынды қадам жазбай тынбайтындығын білдіреді. Өлең жазуды талаптын тұлпарына мінуден бастаған ақын жырларының тағы бір өзегі – даланың асау арғымақтар мен сәнді сәйгүліктері. Оларды поэзия тілінде сан түрлі тенеулер арқылы бедерлеп, жылқы мінездес халқымыздың да сипатын ашады. Өмірдің сан тарам тұйық жолдарында бағдарды жоғалтпау тұлпар тұрпатты жүйріктерге тән мінез. Мәселен:

...Тұйық жолдардың басы даңғыл,

Қап-қара түнді қайыстай тілген-ақ ар мандарым,

Арғымақтарым, – деп жырлауы осының айғағы. Қасиетті тұлқаның ақын жырының ұшына орала беретіндігі де содан. Осы жыр шумақтарында қап-қара дүние мен шектелген әлемді бұзып өтер бір құдірет Арғымақ ретінде сипатталады.

Тұлпарларым, дүлдүлім, арғымағым!
Мәңгі бағым...

тандарды таңға ұрамын.

Шалдығамын көмбеден көре алмасам,
Зар қыламын айта алмай ардың әнін,

ҚАЗАҚТЫҢ РУХЫН әкімдер емес,

Ақындардың барлығы да өлеңдері арқылы кіндік қаны тамған жерді ерекше жырлайтыны сияқты Ғалым да туған жеріне деген шексіз сүйіспеншілігін өзіне тән бір шумақтары:

– Қай жакта? – деп сұрайсын.

Ауылым ба? –

біздің ауыл Сарыарқа сауырында.

Сүйемін оның жауынын, дауылын да,

Сонда менің анам да, бауырым да, – деп сауал бергенге жауап беру тұрғысында жазылған жұп-жұмыр, жылы болып шыққан. Асылы адам болмысының өзі дүниеге келген жердің табиғатына ұқсас келетіндігі де заңдылық. Қазақтың қасиетті Сарыарқасында кіндік қаны тамған ақынның жан дүниесі сол маң даладай кең болғаны.

...Сексеуіл өскен даланың

Ақ жауын күткен ұлы едім, – деп жырлауы ақынның өз жан дүниесінен үздіксіз түйдекейтін жыр селін тасқынлатып тұратын қасиетін көрсетеді.

Ақ қар еді туғанда...

Ақпан еді,

Әппақ әлем бөледі баққа мені.

Ақындардың ат қосып санатына,

Аққулардың жыр жаздым қанатына.

Осы өлеңнің алғашқы шумағы ақынның өмірге қандай кезеңде келгендігінен хабар береді. Дүние есігін ақпан айында табиғат – ананың ақ көрпесіне орана ашқан Ғалым ақын биылғы жылдың ақпанында алпыс деген белеске көтеріліпті. Бұл өзіне-өзі ғана емес, қоғамда, алып отырған орнына орай жалпыға есеп беретін жас.

Журналист ретінде аудандық газеттің

тылсымдармен тілдесіп, тұлпарына ешкімнің мінгеспей-ақ даралығын танытты. Айтыс «көкпарын» тартты. Суырып салма ақындығымен де тәнті етті. Өлі арада заманға өкпе артпай-ақ, өмір-өзеннің арнасымен ағысқа қарсы жүзіп, өзінің дара соқпағын тауып алды. Бұл – сан сырлы поэзия әлемі еді. Осы әлемде Ғалым Жайлыбай талант-пырағымен тоқтаусыз желіп келеді. Қалай?

Сеземін нұр-шырай барын,

Бағыма балаған ғұмыр!

Тыпыршып тыншымай жаным

Аңсайды аламан-дүбір, – деген шумақтар тұлпар тынысты ақынның ар-

– деп жырлайды. Көптеген жырларына арғымақтар мен тұлпарларды қатар жарыстыру арқылы жыр бәйгесіне қосқан Бірегейдің Қызылын баптаған елдің үмітін ақтады да. Ақын жырлары шұрайлы тілмен көмкеріліп, ақ күмістей бағалы терең ойларымен апталып тұрады. Ақынға тән қасиет табиғаттың үнін естуі:

Қашып шабытым шатынап қалдым,

Сыбдырын естіп ақымақ талдым.

Зәремді алды

Жанбырды жоқтап

жылаған дауысы жапырақтардың, – деп жырлауы жан-жүректі еріксіз дір еткізер бір құдірет. Бұл тұста ақынның өзі де табиғаттың бір бөлшегі болып онымен бірігіп кеткендей әсер қалдырады. Шындығында ақындар қарапайым пенделер сезе бермейтінді сезінетін, қай нәрсені болмасын ерекшелеу көретін дара жаратылған халық қой. Ал уақыттың дүбірін тап басатындықтары да осыдан болса керек. Мәселен,

Уақыт болса мұң-қайғы,

Уақыт тілі тынбайды

Әлем бізді тындайды,

Ғасыр бізді шындайды.

Діні мықты еменнің –

Бұтақтары сынбайды, – делініп осы өлең жолдары да терең мәнмен өрілген. Бұл өлеңінде ақын ұлттың діні мен діліне тегіс оралуын ұрандамай парасат арқылы пайымдауға шақырады. Ой төркіні нені меңзейтінін баламалап жеткізілсе дағы айқын аңғарылып тұр. Адам да емен сияқты тамырын терең алатындықтан бұтақтары-ұрпақтарын ұлттық қасиеттерге сусындатса ғана олардың өмірдің қандай да бір асау дауылында да сынбайтындығын айтқандай. Ғалым поэзиясы өмір қағидаларынан жинақталған өзіне тән философиялық тұжырымдарға толы. Мәселен, қоғам өзгергенмен, қазақтың өзгермейтіндігін:

Алаштын асқан тәңірі Абай,

Көрерміз біз де жолда азап.

Жаратқан хақтың өмірі қалай –

Сен көрген қазақ – сол қазақ! – дегені мұң шағу емес. Абай айшықтап кеткен ұлттың әлі өзгермегендігін арада ғасырдан астам уақыт өтсе дағы бекіте түсу. Бірақ, Ғалым ақын дәуірінің

ӨМІРДЕРЕК

1958 жылы 9-ақпанда Қарағанды облысы, Жаңаарқа ауданы, Жеңіс ауылында туған. Ұзақ жыл ауылда шопан, жылқышы болып жұмыс істеген. Аудандық, облыстық басылымдарда қызметте болған. 1993 жылы Қазақтың менеджмент, экономика және болжау институтын әлеуметтанушы мамандығы бойынша бітірген. Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінде, түрлі басылымдарда қызмет атқарған. "Жұлдыз" журналының поэзия бөлімінің меңгерушісі, «Қазақ әдебиеті» газеті Бас редакторының орынбасары, «Қазақ радиосының» Бас редакторы болып қызмет еткен. 2007 жылдан бастап Қазақстан Жазушылар одағы басқармасы төрағасының бірінші орынбасары. "Жанымның жапырақтары" (1988), "Жүрегімнің жұлдызы" (1996), "Құс қанаты" (2001), «Қарашығымдағы қара өлең» (2006), «Ардақүрең», (2008), «Ақ сиса», «Белый ситец» (2012), «Қара орамал», «Черный платок» (2014), «Бір тал үкі» (2014), «Тобылғыжарған» (2014), «Тамакөшкен» (2016), «Есіл ағады» (2016) атты жыр кітаптарының, «Тағдырымның тамыры» (2008) әдеби мақалалар жинағының авторы. Таңдамалы шығармаларының үш томдығы «Фоллиант» баспасымен 2014 жылы жарық көрген. Өлеңдері ағылшын, орыс, украин, беларусь, түрік, қырғыз, татар тағы басқа халықтар тілдеріне аударылған. Қытай Халық Республикасының Күйтің қаласынан шыққан қазақ ақындарының "Сүмбіле" атты жыр жинағына өлеңдері енген. Бейнедегі «Ұлттар» баспасынан бір томдық еңбегі жарық көрген. Халықаралық "Алаш" әдеби сыйлығының лауреаты (1999). «Ерен еңбегі үшін», «Тәуелсіздікке 10 жыл», «Тәуелсіздікке 20 жыл», «Тәуелсіздікке 25 жыл» медальдарымен марапатталған. Қазақ ақындары жыр мұшайраларының бірнеше мәрте жеңімпазы. Түркияның Сапанша қаласында өткен (2001) халықаралық жыр мерекесінде "Ақшам жұлдызы" арнайы сыйлығын иеленген. Ресей Халықаралық Жазушылар ұйымының С.Есенин атындағы алтын медалінің иегері (2009). Абай атындағы Ұлт сыйлығының лауреаты (2015) «Құрмет» орденінің иегері (2010). Швецияның «Стокгольм» қаласында өткен «Ореп Eurasia» әлемдік ашық әдеби конкурсының поэзия аталымы бойынша лауреаты (2017). Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері (2016). Баянауыл және Жаңаарқа аудандарының құрметті азаматы.

КӨТЕРГЕН – ақындар

қазақтары Абай атамыз бейнелеген қазақтан басқаша. Ол ұлттың біраз мінін оқымаған, надандықтан көрсе Ғалым ашық айтпай: «Сен көрген қазақ – сол қазақ» деп бір шумақпен қайырады. Оның айтпағы баяғы сол қазақ болғанмен шетінен білімдарлығымен қоса жан-жақты жаңарған ұлтымыздың бір ғана жағымсыз мінезі – күншілдігінің өзгермей қалғандығы емес пе екен?

Осы «Жаңғырық» деген өлеңінде:

«Сізден соң өмір-өлеңге, біз қайдан келдік қаңғырып.

Адаққан күшік секілді,

Ойларым жұртта қалды ұлып.

Қазақтың қайран даласы –

Жаңғырықтардан мәңгіріп, есімнен кетті тандырып...» – деген жолдармен басталып жаңғырық шықса жылайтын сынақ полигондары Абыралы, Мыржық, Дегелең трагедиясын жүрегі сыздай жырлаумен бірге Сарыарқаның сардаласына сан мәрте құлаған Ресейдің «Протон» зымыран тасығышынан келген зардаптарды «Қазақ әдебиетінде» жариялаған жанайқай мақалаларына да арқаулады. Бұл ақынның публицистикада да қаламының ұшқырлығы мен өзекті

мәселелерді көтеріп қоғам назарын аударта алатындығының айғағы. Сонымен қатар табиғат тақсиреті, қоғамның даму бағыты, халықтың тұрмысы ақынды ерекше толғандыруымен бірге:

Ей, замана!

Адамзатқа бер тыным,

Бауырым бүтін,

Сөгілмесін қолтығым! – дегені жалпы адамзатқа ортақ бүкіл дүниенің дүбірі де елендетеді. Ғалым Жайлыбай поэзиясының көп жырларына Қазақ елінің мемлекеттігінің бекіп, түтіні түзу ұшып, шаңырағының берік болуын арқау еткен. Бірақ, тәуелсіздікке қол жеткенмен, нарыққа бағытталған мемлекетте халықтың әлеуметтік жағдайының әлі қалыпты жағдайға келмей отырғандығы да Ғалым қаламынан тыс қалмапты.

Сайғақтарға болмай тұр сая дәуір

Заман мынау,

Әйелдей аяғы ауыр, – дегені көптің басына түскен салмақтың қаншалықты ауыр болғандығын айқындағандай. Сонымен қатар ақынның жана ғасырды жайма базарға теңеуі, көне күрте, ескі етігін сүйрелеп көркем қыздың сол жерге баққа емес, сорға бара жатқаны шынайы

сурет. Ақын бұл жерде қап арқалаған, арыс азамат туар Алаштың бір қызының ғана емес жан бағудың осы жолына еріксіз түскен әйелдер тағдырының бар салмағы аузын бұған қытай қаптың ішінде жатқандығын айтады. Заман артқан жүкті жеңілдетем деп жайма базар жағалап, қап арқалап кеткен қыз-келіншектердің жиынтық бейнесі бұл.

Нарық қиындығын қала да, дала да тартуда. Әсіресе, ауыл. «Сәкен туған ауылдың баласы, ақбоз үйде арманы гүлдеген» Ғалым өз жырларына ауылды қалай арқау етпесін! Өлең жинақтарының қай-қайсысы да ауылға арнаған жырларына толы.

Ауыл бардым,

алдымнан құм борады.

Долы желі Арқаның жынданады.

Женгелердің көнерген сырғалары,

Жылап ақты жанымның жылғалары, – деген шумақтар тозған ауылдың суреттері. Екінші мен малшының мандай терлерімен жинақталған игіліктері ұжымшарларды таратқан ат төбеліндей ғана жебір топтың жұтқыншағында жұтылып кеткен ауыл әлі оңалған жоқ. Сондықтан да болар ауылдың жайы

«Ескі жұртқа жайылған тамыры бар, туған жерге байлаған кіндігі бар» Ғалым сынды ақындардың жүрегіне түскен жара болып тырналып келеді... «Ескі жұрт» деген өлеңіндегі «Бүркіт болып кеткен соң қара қарға, іркіт болды әжемнің ірімшігі» деген жолдардың мәніне үңілсек ауылды ғана емес бүкіл елдің байлығын шайнамай жұтып жатқан шенді-шекпенділер мен алпауыттардың аждаһа әрекеттерін көргендей боламыз. Ақ ірімшік орнына ашыған айран ішкен ауылдың ащы өмірінің көрінісі бұл. Ал мына өлеңде:

... Ауған барып сау қайтқан Ауғанбайдың

Аудан барып қайтуға жоқ теңгесі, – дегені кенестік солақай саясаттың құрбандарының бірі – Ауған соғысы ардагерлерінің әлеуметтік жағынан қорғалмай отырғандығын да айтып өткені. Тұтас алып қарасақ көтерген тақырыптары нәзік лирикадан басым түскен, шешуін әлі таппаған әлеуметтік-қоғамдық мәселелер болғандықтан Ғалым Жайлыбайды замана – ақыны десек артық айтқандығымыз емес. Тек, салмағы сан атанға жүк боларлық ойлы да, отты өлеңдерін ақынның әр жылдары шыққан кітаптарын жинап жүріп оқуға тура келгендігіне орай «осы еңбектерін шашыратпай бірнеше томдық таңдамалы жинақ етіп неге шығармаған?» деген ойда қалдық. Демек, бұл жанын жыр ғана тербейтін, тірліктің түйткілдерінен себеп-салдар іздейтін жандардың атак шығаратын әрекеттерге бара бермейтін салқынқандылығының Ғалымға да тән болғаны да. Мұндай ақындарды көтеретін – құдірет ата-баба рухы. Бұдан биік ештеңе жоқ. Сондықтан да ол:

Ерден рух қашпаса елде сенім,

Есігін айқара ашамын да –

Бесігінді әлдилеп тербетемін, – деп жырлайды.

Шынында да, ерлерден рух қашқан заман бұл. Рух көтеретін пырақ үстінде жүрген ақындар халық қалап отырған сана сілкінісін өлеңдерімен кеткізуде болса, жырау – ақындар аламан айтыстарда айтып жүр. Қазақтың рухын көтеретіндер әкімдер емес, Ғалым сынды ақындар.

2 февраля в Алматы произошло необычное для горожан землетрясение. Жители города впервые за длительный период ощутили вертикальный, а не волновой толчок – ощущение, будто снизу подтолкнули. По этой причине многие алматинцы не восприняли это событие «всерьез» или вовсе его не ощутили. По официальным данным, землетрясение произошло в 15:20 по времени Астаны, эпицентром стал центр города. Магнитуда составила 3,7, а сила толчков – 2-3 балла.

ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЕ В АЛМАТЫ: ИДЕТ ОЗДОРОВИТЕЛЬНАЯ ВОЛНА

МИСТИЧЕСКАЯ СВЯЗЬ, ИЛИ БОЖИЙ СИГНАЛ?

Но некоторые алматинцы обратили внимание не только на это обстоятельство. Во время землетрясения в Алматы проходило международное событие – заседание Евразийского межправительственного совета, которое началось в 15:00, а в 15:20 – землетрясение. В южный мегаполис приехали сразу пять глав правительств Казахстана, России, Армении, Беларуси и Кыргызстана: перекрытие улиц, сообщения в СМИ о закрытии горнолыжного курорта «Шымбулак» 3-4 февраля «в связи с проведением специальных учений по превентивному спуску лавин и отработке взаимодействия подразделений Комитета по чрезвычайным ситуациям» и т.д.

Конечно, для алматинцев сразу стала понятна причина закрытия курорта (впоследствии председатель правительства РФ Дмитрий Медведев опубликовал на своей странице в социальной сети снимок горного пейзажа в районе курорта «Шымбулак»). И алматинцы в социальных сетях пошутили: землетрясение был устроено, чтобы вызвать сход снежных лавин; а также «Кажется, в Алматы было землетрясение».

Видимо, лавина упала с лыж». Другие пользователи сети шутили, что землетрясение было приурочено к приезду высоких гостей, чтобы показать местную «достопримечательность», например, такая интерпретация: «Участников Евразийского саммита потряс Алматы». На вопрос: «Учения» на Шымбулаке. Слышали да?» прозвучал ответ: «Ну, в принципе это можно расценить как учения. Может, из премьеров не все умеют на лыжах стоять? Медведев мастер-класс даст». И т.д.

К тому же сам Дмитрий Медведев пошутил о мистической связи заседания Евразийского межправительственного совета с землетрясением: «Мы хорошо поработали в узком составе, в теплой атмосфере, сопровождавшейся небольшим землетрясением в период рассмотрения одного из очень

интересных вопросов, посвященных постановлению Совета министров Республики Беларусь № 666, что, конечно, наводит на различные мысли. Тем не менее, все благополучно было рассмотрено, все решения приняты». Глава правительства РФ также сказал: «Как справедливо мои коллеги говорят, землетрясение произошло в момент рассмотрения постановления номер 666 Совета министров Республики Беларусь. Это для всех для нас урок, а для Республики Беларусь – знак, сигнал божий».

Конечно, многие события при желании можно сложить в «мистический пазл», но есть и реальная основа природного явления в контексте глобального изменения климата и строения земли.

ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЯ В АЛМАТЫ И В АНТАРКТИДЕ В ОДНО ВРЕМЯ – НЕ СЛУЧАЙНО

По необычному «толчку снизу» за комментариями я обратился к биоэнергетику Галие Кажигалиевне Керей. Вот что сказала Галия Керей: «Алматинцы правы в том, что это неординарное явление – оно не похоже на обычное землетрясение. Как выразились Небесные Силы, это было внеочередное проявление нашей работы. Сомкнулась земля, когда Небесные Силы

вытаскивали «занозу» из центра Земли – земля стала здоровей. Это в районе улиц Джандарбекова-Жарокова-Клочкова-Курмангазы. Поэтому это явление не было похоже на землетрясение, это в известной мере уникальное событие. У нас обычно при землетрясениях человек испытывает если не страх, то хотя бы тревогу, беспокойство – как говорится, душа в пятки уходит, а в этом случае я, например, никакую тревогу не ощутила, лишь слегка подскочила, вроде того, когда машина наезжает на кочку, и все – ничего не шелохнулось, не качалось, не двигалось».

Когда Небесные Силы вытаскивали «стержень» в центре Земли, сомкнулась «главная дыра» в квадрате улиц Джандарбекова-Жарокова-Клочкова-Курмангазы. Это было сделано для освобождения от неугодных путей, оздоровления строения земли. Это было не землетрясение, а работа по оздоровлению – образовалась новая земная ось. От этого пошла оздоровительная волна по всей Земле, которая по ходу «зашивала» и «зашивает» трещины. По кругу произошло как бы дребезжание, но это – не дребезжание, а настоящее землетрясение, потому в центре (Алматы) земля как бы выпрямилась – земля стала плосче, а в других местах – выздоравливание земли, все щели, трещины стали заново «зашиваться» – вот как раз там и землетрясе-

ния. Поэтому после необычного толчка в Алматы произошло землетрясение магнитудой 6.0 у берегов Антарктиды 2 февраля. Везде были щели, дыры, Земля потеряла свою форму, а после землетрясения планета приходит в норму – все дыры стали «зашиваться». Теперь Антарктида растает совсем. Это последнее «зашивание» трещин и щелей».

В Антарктиде закрылись все щели, кроме моря Содружества – там «путь снизу». Море Содружества пока не закроется, потому что все неугодные туннели скомкались. Мы как-то писали: «Устроим уклон в сторону Ледника» – Антарктиды, воды океанов пойдут в ее сторону, во «врата ада» и уйдут вниз».

И вода уходила в эту огромную дыру. После работы Небесных Сил все сомкнется, потом море закроется непригодной для жизни трехслойной землей из глины, ила и суглинки, которую нельзя трогать. Там не будет жизни – будет закрытая зона для человека. Так закроются «врата потустороннего мира», и нейтрализуется черная энергия, никакая неугодная энергия не будет проникать к Земле».

С сентября 2002 года Небесные Силы проводили в Антарктиде такую работу, которая была направлена на то, чтобы закрыть эти «врата», куда уходит белая энергия, предназначенная для людей. Это работа, которая завершает подготовку Земли к очищению. Основную работу по подготовке Земли к очищению и утверждению на планете новых энергетических и природных условий Небеса проводили и проводят сейчас в Антарктиде, и эта работа подходит к своей завершающей стадии».

Теперь по окружности Земли в некоторых местах произойдут землетрясения – по ходу будут закрываться трещины, дыры для оздоровления земной поверхности. Чем дальше от центра Земли, тем слабее будет волна и землетрясения – это будет длиться до 31 марта, когда будут наблюдать события, связанные с Голубой Луной (подробнее: «Небесные Силы о феномене Голубой Луны, Суперлуния и Лунного затмения» на сайте galiya.kz, 30.01.2018)».

ПОЧЕМУ ИДУТ ДВИЖЕНИЯ В ЗЕМНЫХ ПЛАСТАХ

О природе землетрясений в наши дни Галия Керей дополнительно сказала: «Огромная работа Небесных Сил по изменению облика планеты вызывает необходимую перестройку в недрах земли. К тому же по всей Земле уходит старая вода и поступает новая, по этой причине исчезают водоемы в одних местах и повышается уровень воды в других или даже появляются новые водоемы. Например, в Казахстане в последние годы значительно поднялся уровень воды в Аральском море, в озерах Алаколь, Зайсан. А в Алматы под снегом может быть зеленая и незамерзшая трава, не пострадавшая после морозов и снега, потому что подпитывается новой водой – так было в последние годы. И поступление новой воды также вызывает движение земной коры, пластов, происходит «дребезжание» земли, которое люди принимают за землетрясения».

До нынешнего времени происходили на различных территориях земного шара землетрясения с небольшой силой от 1 до 4 баллов, иногда доходили до 6 баллов. Эти землетрясения за последние 3-4 года редко вызывали сильные разрушения, иногда разрушались ветхие здания или здания на разломах, что привело к движению земной коры. Потому что эти движения земли происходили при непосредственном присутствии Небесных Сил для «зашивания» или, грубо выражаясь, «заделывания» трещин в различных пластах земли и на различных глубинах. Таким образом, Небесные Силы смогли восстановить, можно сказать, долта разрушенные слои земли».

Когда я говорю, что в Алматы «зашиваются» трещины, то это вызывает у ученых непонимание и даже усмешки. Между тем в последние годы в Алматы сейсмическая ситуация заметно улучшается, происходят лишь слабые толчки. Последнее землетрясение с эпицентром в центре города это подтверждает – горожане ощутили лишь легкий толчок».

2-4 балльные землетрясения в Алматы, как говорят сами сейсмологи, это естественный фон, и они снимают сейсмическое напряжение. И это мы наблюдаем более ста лет. Алматы – энергетический центр Земли, поэтому город находится под защитой Небесных Сил, и здесь никогда не будет разрушительного землетрясения».

Естественно, землетрясения происходят совсем не «по-научному» или не так, как предполагают, объясняют или прогнозируют ученые. Поэтому землетрясения могут произойти даже там, где никогда их не было, как это случилось в иранском городе Бам. По этой причине сейсмологи годами, десятилетиями не могут вывести какой-либо алгоритм землетрясений, некую их последовательность, вероятность их частоты и силы, тем более – научную основу их прогнозирования».

P.S. Пока я писал статью, на Тайване 6 февраля в 23.50 по местному времени произошло крупное землетрясение магнитудой 6,5 – это дошла очистительная волна.

Дастан ЕЛДЕС
d.eldesov@mail.ru

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ – ОСНОВА МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

В Государственном академическом русском театре для детей и юношества им. Н.Сац состоялся круглый стол, посвященный Посланию Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева народу Казахстана 10 января 2018 г.

Александр Красников,
актер ТЮЗА им. Н.САЦ:

«ГЛАВНОЕ БОГАТСТВО СТРАНЫ – НАРОД»

Наверное, многие, как и я, в первом классе думали: «Эх, вот пройдут эти десять лет, а потом еще четыре года в институте, и все, никаких больше учебников, тетрадей, никакой учебы!» Вот ведь как мы ошибались! Сейчас учиться приходится каждод-

невно. И я вовсе не преувеличиваю. Сто лет назад слова Кэрролла «Нужно очень быстро бежать, чтобы остаться на месте» воспринимались как глубокомысленное, но все же абсурдное выражение. А сейчас это прямая и недвусмысленная необходимость.

Но бежать-то тоже нужно уметь. Не мчаться сломя голову и не замечая ничего вокруг, абы куда, а всегда иметь перед собой четкую цель. И всегда знать, что главное — это все же не скорость, а то, насколько лучше и умнее ты становишься в процессе самосовершенствования. И очень важно всегда помнить и беречь тот базис, то бесценное наследие, что накапливали и преумножить наши предки на протяжении многих веков упорного труда и созидания.

Нам, актерам, в этом плане очень повезло. Возьмем, к примеру, любой из последних музыкально-поэтических спектаклей нашего театра: «Курт — драгоценный камень», «Вера. Надежда. Любовь», «Поздравляю тебя с премьерой!». В каждом из этих спектаклей нам удастся прожить сразу несколько жизней, несколько судеб не вымышленных персонажей, а людей,

внесших немалый вклад в отечественную и мировую историю, большая часть которых — наши земляки или люди, долгое время прожившие в Казахстане. Это очень важно — показать и рассказать нашим зрителям, особенно молодежи, каким трудом достигнуто все то, на чем строится их современная жизнь. Как важно сохранить все те духовные богатства, что оставлены нам нашими самоотверженными предками. Мы должны не только бережно сохранять все плоды их трудовых и духовных свершений, но и преумножить их, внести свой вклад в развитие и процветание нашей Родины.

Понимание всей серьезности этой задачи осознается всем нашим обществом, поэтому и реализуются более чем успешно основные положения таких государственных программ, как «Казахстан 2050», «Нурлы жол», «100 конкретных шагов» и «Рухани жангыру». И Послание Президента народу Казахстана расставляет конкретные приоритеты и цели перед каждым из нас. Остается только «засучить рукава» и помнить, что главное богатство страны — его народ.

Елена Синькова,
главный администратор театра:

ТЕАТРУ БЫТЬ!

В своем Послании наш Президент Нурсултан Абишевич Назарбаев затронул много важных вопросов. «Человеческий капитал — основа модернизации», — подчеркивает он. Говорит о новом качестве образования. О том, что нужно ускорить создание собственной передовой системы образования, охватывающей граждан всех возрастов. Во всех регионах на базе дворцов школьни-

ков нужно создать сеть детских технопарков и бизнес-инкубаторов со всей необходимой инфраструктурой, включая компьютеры, лаборатории, 3D-принтеры.

Но мне особо хотелось бы заострить внимание на таких словах Президента: «Идеалом нашего общества должен стать казахстанец, знающий свои историю, язык, культуру, при этом современный, владеющий иностранными языками, имеющий передовые и глобальные взгляды».

«Культура — это итог всех достижений отдельных лиц и всего человечества во всех областях по всем аспектам в той мере, в какой эти достижения способствуют духовному совершенствованию личности и общему прогрессу», — писал философ культуры, гуманист, музыкант и врач, лауреат Нобелевской премии мира Альберт Швейцер.

К сожалению, сегодня не так часто, как нам хотелось бы, дети приходят в театры школами, классами. Увы, в образовании существует даже негласная установка: как можно меньше коллективных походов. В самом деле — зачем рисковать, куда-то вести детей, когда можно спокойно их обучать в стенах школы.

А нам бы очень хотелось, чтобы в наш театр, ТЮЗ им. Наталии Сац, приходили как родители с детьми, так и педагоги. Чтобы после спектакля устраивались обсуждения спектаклей в школе и дома, чтобы ребята писали эссе на тему увиденного, рисовали сцены из спектаклей. Нам очень интересно знать мнение юных зрителей о спектакле, о том, что им хотелось бы посмотреть на сцене, какие темы их волнуют.

У нас в театре проводится много совместных акций вместе со школами, вузами. Нашими друзьями, например, стали учителя и ученики из Международной школы «Мирас», которые приходят к нам в театр, а потом мы едем к ним с ответными визитами. Мы очень надеемся, что многие учителя и школьники будут откликаться на наши приглашения, что ребята будут смотреть наши произведения, классику в этот сложный век, когда дети стали читать не так много, как нам хотелось бы. Театру быть!

И очень хочется надеяться, что сбудутся все планы, описанные в Послании Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана 10 января 2018 г.

Людмила
Мананникова,
зав. литературно-
драматической
частью театра:

ВОСПИТАТЬ КУЛЬТУРНОГО ЧЕЛОВЕКА

Да, вопросы, поднятые в послании Президента Н.А. Назарбаева, очень важны. Конечно, для того чтобы наше общество двигалось вперед, нам надо воспитывать человека умного, образованного, знающего, культурного, владеющего иностранными языками, имеющего передовые и глобальные знания.

Да, наш Президент много внимания уделяет информатизации нашего общества, он озадачен развитием информационных технологий, говорит о том, что «в Интернете необходимо размещать видеоуроки и видеолекции от лучших преподавателей средних школ, колледжей и вузов». Мы вступаем в эру информатизации, в эру таких потрясающих чудес, о которых лет 30 назад и не мечтали, но в то же время здесь надо поступать очень осторожно. Не загонять насильственно ребят в те же социальные сети, где есть как полезное, так и вредное. Все чаще, увы, по телевизору мы слышим сообщения, что в школе ребята совершают преступления по методикам, взятым из Интернета.

Конечно, для воспитания человека культурного очень важен театр. Никакая глобальная сеть не заменит похода юного человека в театр с родителями, одноклассниками. Еще лучше, если после посещения театра ребенок примет участие в обсуждении спектакля.

Думаю, здесь наш театр, ТЮЗ им. Н.Сац, делает очень много. У нас идут очень интересные спектакли, причем авторов со всего мира. Мы ставим спектакли, посвященные различным датам — к 25-летию дружбы независимого Казахстана с Россией — «Курт — драгоценный камень», к 1000-летию Алматы — «Вера, Надежда, Любовь», к 200-летию Бородинского сражения «Скажи-ка, дядя» и многие-многие другие. Причем в спектаклях звучит текст, поются песни как на русском, так и на казахском языках.

Мы стараемся, чтобы дети были не только зрителями, каждый год в театре проходит фестиваль школьных театров «Солнечный круг». Ребята участвуют в конкурсе рисунков, посвященных нашим спектаклям, в Днях открытых дверей, где можно не только пообщаться с актерами, но и научиться гримироваться, выходить на сцену, придумать себе костюм, нарисовать макет декорации.

Так что я уверена: фраза Президента «Нужно ускорить создание собственной передовой системы образования, охватывающей граждан всех возрастов», относится напрямую и к нам.

Очень хочется, чтобы все планы нашего Президента воплотились в жизнь, чтобы в нашей любимой стране всегда были мир, дружба и согласие.

Материалы круглого стола подготовила Людмила Мананникова.

tuz-sats.kz (в сокращении), 25.01.2018

■ ПРЕДЛОЖЕНИЕ

Уважаемые господа инвесторы и бизнесмены!

Продается 100% доля в уставном капитале ТОО «Среднеазиатская нефтяная сервисная компания».

ТОО «Среднеазиатская нефтяная сервисная компания», далее по тексту ТОО «САНЕСКО» образовано в 1999 г.

Местонахождение и юридический адрес - г. Актобе, ул. Братьев Жубановых 298, кв. 102, 118, 119, 120, 136.

Основным видом деятельности ТОО «САНЕСКО» являются геофизические исследования скважин.

ТОО «САНЕСКО» осуществляло свою деятельность в соответствии с гослицензиями:

№0002448 от 10.12.1999 г., генеральная, на эксплуатацию промышленных взрывопожароопасных производств. Выдана Комитетом государственной

инспекции в нефтегазовом комплексе, Министерства нефти и газа Республики Казахстан;

№13009555 от 17.06.2013 г., генеральная, на разработку, производство, приобретение и реализацию взрывчатых и пиротехнических веществ и изделий с их применением. Выдана Комитетом промышленности, Министерство индустрии и новых технологий Республики Казахстан;

№14019299 от 19.12.2014 г. на обращение с радиоактивными веществами, приборами и установками, содержащими радиоактивные вещества. Выдана ГУ «Комитет по атомной энергии», Министерство индустрии и новых технологий Республики Казахстан;

№14019298 от 19.12.2013 г. на обращение с приборами и установками, генерирующими ионизирующее излучение. Выдана ГУ «Комитет по атомной энергии»,

Министерство индустрии и новых технологий Республики Казахстан.

№17016721 от 26.09.2017 г и №17016719 от 26.09.2017 г. на проектную деятельность и строительные-монтажные работы, выданная ГУ «Управление государственного архитектурно-строительного контроля Актюбинской области».

Состав учредителей ТОО «САНЕСКО»:

Китайская Национальная Каротажная Корпорация, юридический адрес: г. Пекин, р-н Чанпин, ул. Чженьчуаньсинь, 12 - единственный 100% участник ТОО «САНЕСКО».

Уставный капитал сформирован на момент создания ТОО «САНЕСКО» и составляет 5 320 000 тенге.

Цена договорная.

Контактное лицо: Амирханова Асель, тел. 8707355318

Я горжусь тем, что живу в Казахстане и говорю на казахском языке

Мы познакомим вас с представителями разных национальностей, которые свободно владеют казахским, и расскажем об их секретах по изучению языка.

Ахлиддин Кулахметов — 21 год, родной город — Туркестан, студент, национальность — узбек

Я учился в смешанной школе, то есть казахско-узбекской. Сейчас я учусь в Евразийском национальном университете имени Л. Н. Гумилева на четвертом курсе факультета «Филология».

Чтобы изучить язык, главное, что должно быть — это языковая среда. Среди моих друзей с детства всегда было много казахов. Но когда изучаешь любой язык, недостаточно только разговаривать. Также важно уметь писать, знать алфавит и правила. Всему этому меня научил мой учитель казахского языка — Кайырхан Сартбайұлы, за что я очень ему благодарен. После того как я выучил казахский алфавит, я начал читать сказки, когда повзрослел — газеты и журналы, книги. Но, например, для того, чтобы понять научные статьи, я использовал словарь.

Не могу сказать, что я выучил казахский язык в один момент, потому что такие знания даются с большим трудом и требуют постоянной работы. Я разговариваю на казахском с друзьями и преподавателями, так как учусь на казахском отделении.

Когда люди первый раз слышат мою казахскую речь, без сходства с узбекским, они сильно удивляются. Знание казахского языка для меня очень важно. Во-первых, он нужен для науки, это позволяет мне четко и ясно доносить свои мысли. Во-вторых, с каждым днем растет авторитет государственного языка. Если страна, в которой я живу, разговаривает на этом языке, то я считаю, что я должен владеть этим языком.

Оксана Лоскутова — 36 лет, родной город — Актөбе, пресс-секретарь АО «Қазақстан телерадиокорпорациясы», национальность — русская

Моя мама — казашка, а я начала разговаривать на казахском языке с детства, когда мы с ребятами еще играли во дворе. Я окончила русскую школу в Павлодаре, а после школы вернулась в родной город — Актөбе, где поступила на «Преподавателя казахского языка и литературы». С того времени я изучаю казахский язык. Подумав, что, будучи учительницей казахского языка, нельзя стоять на месте, я начала уделять особое внимание этому языку. Поработав несколько лет учительницей, я перешла в СМИ. Для того, чтобы хорошо изучить

язык, нужно заниматься переводами. Во-первых, это увеличит словарный запас, а во-вторых, можно запомнить структуру предложения.

Самое первое произведение, которое я прочитала на казахском — поэма С. Сейфуллина «Көкшетау», а следующее произведение — роман Т. Ахтанова «Шырағың сөнбесін!». Это сложное произведение, но я все еще помню некоторые выражения из этой книги.

Я до сих пор учу казахский язык, по-моему, знать что-то на 100 процентов невозможно. И на работе, и дома я разговариваю на казахском. Я готовлю тексты на государственном языке и пишу на двух языках. Все удивляются, когда видят меня разговаривающей на языке казахов. Вначале я смущалась, не люблю большое внимание к себе, но в эфире сложно остаться незамеченной.

В последнее время в Астане увеличилось количество людей, говорящих на казахском языке. Считаю, что каждый казах должен говорить на родном языке. Лично мне знание казахского очень помогает в повседневной жизни, так как я сейчас работаю пресс-секретарем.

Камиль Байрамов — 21 год, родной город — Аягөз, программист, национальность — азербайджанец

Я с детства играл в футбол, и в нашей команде было много казахов. Я начал учить казахский благодаря своим друзьям. Помимо того, что мы просто разговаривали, еще я читал книги. В том числе, «Абай жолы», книги о Главе государства.

Я никогда не переставал учить казахский, даже после поступления в университет.

Чаще всего я разговариваю на казахском с друзьями и на работе тоже стараюсь говорить на государственном языке. Раньше все удивлялись, когда слышали, как я говорю. Но сейчас в Казахстане почти каждый представитель другой национальности знает казахский.

В повседневной жизни друзья всегда помогают, исправляют мои ошибки в произношении. Я горжусь тем, что живу в Казахстане и знаю казахский язык, и считаю это своим долгом.

Минигуль Юсупова — 20 лет, родной город — Астрахань, Россия, студентка, национальность — башкирка

Я родилась в России, но выросла в Западном Казахстане. С первого класса я училась в казахской школе. И в моем окружении все разговаривали на казахском. Когда я училась в школе, мы с семьей участвовали в разных конкурсах, которые проходят среди представителей других национальностей по казахскому языку. После седьмого класса я участвовала

на Олимпиадах по казахскому языку и литературе. Поучаствовав на республиканском конкурсе KATEV, я получила призовое место. Я могу с уверенностью сказать, что знаю казахский лучше, чем свой родной язык.

Я почти везде разговариваю на казахском, так как все соседи и сельчане — казахи, и дома между собой мы тоже разговариваем на казахском.

Внешне я похожа на казашку, поэтому многие думают, что я казашка и не удивляются тому, как я говорю.

Абдул Вахид Назими — 21 год, родной город — Бадахшан, Афганистан, студент, национальность — афганец

Я приехал в Казахстан в 2013 году и прошел курсы казахского языка в Алматы. Я слушал лекции о казахских традициях, об истории Казахстана. Я узнал о значении многих казахских слов, научился задавать вопросы и отвечать на них.

Если в общении университета кто-то начинает говорить со мной на казахском, то я тоже разговариваю с ним на казахском. Но у меня есть небольшой акцент. Еще я понимаю все, о чем говорят, но когда отвечаю, немного затрудняюсь. Тем не менее, я стараюсь выражать свои мысли на казахском языке.

Конечно, все удивляются, когда я разговариваю на казахском. Когда я жил в Алматы, я разговаривал на государственном языке лучше, чем сейчас в Астане. Потому что здесь многие со мной общаются на русском.

Максим Тянь — 22 года, родной город — Атырау, страховой агент, национальность — кореец

Я знаю казахский язык с детства, потому что большинство моих друзей — казахские ребята. Мне всегда помогают мои друзья, и в школе хорошие учителя повлияли на уровень моего казахского языка.

Когда я учился в школе, я неоднократно участвовал и становился призером областных Олимпиад по казахскому языку. 50 процентов языка я изучил в школе, но по сей день стараюсь учить новые слова и пословицы. Как говорят казахи: «Бір ғасыр өмір сүр, бір ғасыр оқы», поэтому я до сих пор учу казахский язык.

Из-за того, что многие из моих друзей и знакомых казахи, я часто говорю на казахском. Многие задают мне такие вопросы: «Ты казах?» или «Как научился разговаривать на казахском?». Мои отец и мать — корейцы, но я считаю, что как человек, живущий в Казахстане, я должен знать казахский язык. Да, я — кореец, но в душе я — казах!

ЖУРНАЛИСТУ КТК ЗНАНИЕ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА ПОМОГЛО В КАРЬЕРЕ

В это трудно поверить, но победитель первой республиканской Олимпиады среди школьников на знание государственного языка и человек, набравший самый высокий балл в казтесте в Верховном суде РК, когда-то получал двойки по... казахскому языку. Впрочем, именно низкие оценки и вынудили известного журналиста, выпускающего редактора канала КТК Евгения Дробязко, изменить свое отношение к языку. И этот шаг предопределил его дальнейшую судьбу.

Для Евгения казахский язык стал настолько родным, что ему все равно на каком языке к нему обращаются. Он с легкостью читает газеты и смотрит программы на двух языках. Впрочем, так было не всегда.

В школе по казахскому языку у меня были сплошные неуды, хотя по всем другим предметам я был хорошистом. На летние каникулы я ушел с одной лишь целью — выучить казахский язык. Для этого стал общаться с ребятами, не говорящими на русском. Такое погружение в языковую среду дало поразительный результат. Из самого отстающего ученика я вскоре стал победителем всех городских и областных олимпиад, вспоминает Евгений.

А в 1995 году, когда Евгений учился в 11 классе, он получил приглашение участвовать в первой республиканской Олимпиаде на знание государственного языка и стал ее первым победителем! Безупречное знание языка открыло для него дорогу во взрослой жизни. У него два высших образования: закончил филфак пединститута в Шымкенте и журфак ТарГУ. Еще студентом — первокурсником стал работать англо-русско-казахско-турецким переводчиком, на третьем курсе — преподавателем вуза, а на четвертом попал на телевидение в... казахскую редакцию. В отличие от своих некоторых коллег, в пресс-релизах на русском языке он не нуждался и говорил с жителями отдаленных аулов Южно-Казахстанской области на государственном языке.

За несколько лет работы на КТК Евгений Дробязко стал популярным и узнаваемым тележурналистом. В 2012 году Евгению предложили возглавить пресс-службу Верховного суда РК.

Знание государственного языка было в списке требований по умолчанию. Когда Агентство по делам государственной службы проводило тест на знание языка (Казтест), в своей организации я набрал максимальное количество баллов, — отметил наш коллега.

Сегодня Евгений Дробязко вновь работает на любимом канале КТК. Он — выпускающий редактор новостей на русском языке и продюсер казахской программы «Астарлы ақиқат». Кроме языка, прекрасно знает и чтит казахские традиции. Говорит, что порой на праздничных мероприятиях оказывается единственным русским из приглашенных гостей, при этом чувствует себя комфортно.

Я горжусь тем, что в нашей стране у нас царят мир и согласие. Есть условия для развития всех этносов. Пользуясь случаем, хочу поздравить читателей «Вечерней Астаны» с Днем единства народа Казахстана! Мирного неба, достатка и процветания! Желая каждой казахстанской семье крепкого здоровья, радости и новых свершений!

Еліміз аман болсын, жұртымыз тыныш болсын! Елбасымыздың саясатының арқасында көпұлтты, көпдінді ел болып, гүлденіп өне берейік! Бірлік бар жерде тірлік бар деген. Ынтымағы жарасқан бірлігі күнімен баршанызды шын жүректен құттықтаймын!

к тому, что движение назвали «Невада-Семипалатинск», а на его эмблеме изображены два силуэта американского индейца из Невады и казаха из Семипалатинского региона, пострадавших от ядерных испытаний США и СССР, несмотря на то, что в самой Неваде индейцев было на тот момент не более 2 % населения. Но образ пострадавшего от действий империи индейца был очень привлекательным и давал прямые аналогии с казахами, ставшими жертвами ядерных испытаний на Семипалатинском полигоне.

В-третьих, показываемый в фильмах образ североамериканских индейцев на конях был казахам (бывшим кочевникам) гораздо более близок, чем дру-

рики. О научной значимости данной книги историкам сложно судить.

Перечислять аналогии можно долго, но они вели к очевидному — к ощущению одного происхождения с американскими индейцами.

Но какова глубина этого родства, на тот момент было трудно установить. К началу 2017 года появилось огромное количество научных статей и генетических данных о тюркских народах Евразии и американских индейцев.

И эти данные показали другую картину, нежели предполагали разные исследователи и простые обыватели.

Большинство американских индейцев относятся к мужской

Старостин С., Вайда Э., Рулен М., Гринберг Дж. независимо друг от друга пришли к выводу о связи языков на-дене с сино-тибетскими и енисейскими языками (общий тезис был одинаков у них, но по мелким деталям их мнение различилось). По мнению части лингвистов, общий праязык для енисейских языков и языков на-дене существовал в эпоху позднего мезолита (среднего каменного века). Данная группа языков делилась на две части: тлингитскую и атабаскскую. Атабаски больше известны, так как в состав этой группы входили знаменитые индейцы-апахи и индейцы-навахо, проживавшие в американских прериях в эпоху их колонизации. Догадки лингвистов здесь

РОДСТВО АМЕРИКАНСКИХ ИНДЕЙЦЕВ И КАЗАХОВ

Что об этом говорят история и генетика

Однажды во время экспедиции по сбору ДНК мне пришлось остаться ночевать в одном из районных центров Казахстана. Была комната за две тысячи тенге в местной гостинице с хорошим интернетом. На следующий день нужно было найти такси, чтобы выезжать в отдаленные села. Местный таксист оказался начитанным и любознательным, узнав цель моего приезда, он в конце дня, после работы по сбору ДНК, начал спрашивать меня по поводу американских индейцев и казахов. Главный его вопрос звучал так — являемся ли мы родственниками или нет.

На тот момент не совсем был понятен ответ. Во-первых, было уже доказано, что американские индейцы ушли в Северную и Южную Америку через Берингов перешеек в очень давние времена. Во-вторых, не было четкой датировки этой миграции. В-третьих, помимо первой миграции произошла еще и вторая — в Северную Америку из Азии, которая была меньше по размеру и ее датировка тоже не совсем понятна, к тому же было очень мало данных по самим казахам. В итоге ответ на данный вопрос пришлось отложить.

Вопрос родственных связей с индейцами усугублялся большим количеством аналогий, которые могли возникнуть при изучении истории индейцев и при просмотре вестернов. Причем, когда говорят про американских индейцев, перед глазами большинства людей возникают только два его вида: североамериканские индейцы «дикого Запада» в большей части случаев и доверчивые, «бедные» ацтеки и инки — в меньшей части случаев. Ниже мы перечислим ряд аналогий, которые в общественном сознании сближали два образа.

Во-первых, и индейцы, и казахи пострадали от «белых людей» во времена присоединения «неосвоенных территорий» к империи, хотя, конечно же, казахи пострадали не так сильно, как североамериканские индейцы. Поэтому данный вид виктимности сближал казахов и индейцев. Интересным совпадением является и использование имен в качестве боевых кличей у казахов и части североамериканских индейцев. К примеру, воины легендарного военного лидера апачей по имени Джеронимо (25 лет воевал

против «бледнолицых») нападали на поселения «бледнолицых», выкрикивая имя вождя.

Это настолько запомнилось «белым людям», что сейчас «Джеронимо!» — это типичный выкрик, с которым прыгают с самолета американские десантники и парашютисты. Своим происхождением данная традиция обязана вышеуказанному вождю апачей, имя которого навело на «бледнолицых» такой сильный страх, что стоило кому-нибудь крикнуть: «Джеронимо!», как все выпрыгивали в окна. Боевые кличи (ураны) казахов не зафиксировались в русском языке, видимо, из-за меньшей колонизации в XIX веке и меньшего накала борьбы при покорении Казахстана Российской империей.

Во-вторых, антиядерное движение Невада-Семипалатинск также способствовало ментальному приближению образа североамериканских индейцев и казахов. Напомним, что в 1989 году в Казахстане появилось антиядерное движение. Прибытие делегации из США, штата Невады, для мирного антиядерного шествия привело

гие образы из вестернов. Таким образом, индейцы Великих равнин очень сильно были похожи на кочевников степей Евразии в этом аспекте. Тем более, апахи, навахо и другие североамериканские индейцы смогли быстро стать коневодами.

В-четвертых, многие образы материальной культуры индейцев и казахов были отчасти похожи. Типы и вигвам, к примеру, больше напоминали юрту, чем стационарный дом «белых людей».

В-пятых, появились даже научные труды, где на основе лингвистики ученые пытались найти связи американских индейцев с азиатскими народами. К примеру, филолог Каримуллин А.Г. в своей книге «Прототюрки и индейцы Америки» защищал тезис о родственности прототюрков и индейцев Аме-

гаплогруппе Q-M3, которая вышла из Сибири очень давно.

К гаплогруппе Q принадлежит большое казахское племя Канлы, а также некоторые представители племени Кулан-кыпшак (есть результаты на данный момент одного представителя данного племени). Они оба принадлежат к субкладу Q-Y12448.

Если посмотреть дату, когда разошлись ветви североамериканских индейцев и казахов племен Канлы и Кулан-Кыпшак, то окажется, что это произошло 16500 лет назад. А общий родоначальник американских индейцев, судя по данным, жил 14000 лет назад. Таким образом, мы видим, что родство между казахами и основной группой американских индейцев не близкое, и помимо тюркских народов, этой группе американских индейцев близки и другие представители языковых групп, в том числе и малая часть европейцев, чьи предки пришли туда из Сибири.

Но помимо этой группы есть и малая часть американских индейцев, которая по языку относится к языковой семье надене, которая очень отличается от других языковых семей североамериканских индейцев.

В течение всего XX века такие лингвисты как Сепир Э.,

подтвердились легко и генетические анализы действительно показали, что индейцы языковой группы на-дене далеки от других американских индейцев, которые относятся к гаплогруппе Q.

К кому же они оказались близки?

Генетический анализ показал, что протестированные американские индейцы языковой группы на-дене относятся к гаплогруппе C2-P39, которая является родственной тюркскому субкладу C2-F1756.

К тюркскому субкладу C2-F1756 относится часть современных кыргызов и ногайских кыпчаков, часть хазарейцев тюркского происхождения (племя Джагури), а также казахский род Каракойлы-Табын и т.д.

Из палео-ДНК предположительно к этому субкладу относятся хунну захоронения Эгингол, третьего сектора.

Интересным является вопрос о том, когда разошлись генетические линии C2-P39 и C2-F1756. Согласно расчетам аналитиков команды Yfull, это произошло 13400 лет назад, но когда субклад C2-P39 пришел в Северную Америку, непонятно. Требуются дальнейшие исследования.

В итоге можно сказать, что американские индейцы не являются близкими родственниками казахов. Точные датировки указаны выше. Многие схожие черты возникли исходя из похожих условий жизни. К сожалению или к счастью, красивый миф о близком родстве казахов и американских индейцев оказался всего лишь мифом. Казахам ближе те же части европейцев, вышедшие из степей Евразии, чем американские индейцы, вышедшие из Сибири.

Қарасаз, кара шалғын өленде өстім,
Жыр жазсам, жұртым оған елестестің.
Өлсе өлер Мұқағали Мақатаев,
Өлтіре алмас алайда өленді ешкім! —
деп ақынның өзі жырлағандай, оның өлені өмірден өзі кетсе де өшпей, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келеді. 9-ақпан — ақиық ақын Мұқағали Мақатаевтың туған күніне орай Зағип және нашар көретін азаматтарға арналған республикалық кітапханасы мен «Көмектес» қайырымдылық қоры бірлесе отырып зағип оқырмандар арасында ақын шығармаларын насихаттау мақсатында республикалық «Мұқағали оқулары» фестивалін өткізді.

Фестиваль Мұқағали шығармаларын жатқа айту және ақын сөзіне жазылған әндері бойынша екі номинацияны қамтыды.

Іс-шара мақсаты — Қазақ поэзиясының дүлділі, Хантәңірі мұзбалағы Мұқағали

■ БАЛАУСА

Ақиық ақын

Күллі елдің аударатын назарын,
Үлгі аламын, өзіндей жыр жазамын.
Төбіреніп, тамсандырған талайды
Мұқағали жырын жатта қазағым!

Үлгі тұтқан Махамбет, Абайларды
Өлеңіне көпшілік қарайлайды.
Талай ақын өмірге келуде әлі
Бірақ ешкім дәл сіздей бола алмайды.

Қуат алған қазақтың тіл-күшінен,
Жырлар жазған Абайдың үлгісімен.
Қайталанбас нар тұлға өзіңнің ғой
Дараланып тұратын мың кісіден.

Айтылмаған атамда арман бар ма?
Әрбір әні толы ғой армандарға.
Шерте білген мұндарын жас қайыңға
Мұқағали атамда арман бар ма?

Айжан СӘДУАҚАСОВА
Абай атындағы республикалық
мамандандырылған дарынды балаларға
арналған қазақ тілі мен әдебиетін
тереңдете оқытатын орта мектеп-
интернатының 10-сынып оқушысы.

МҰҚАҒАЛИ ЖЫРЫ

саңқылдаған күн

Мақатаев шығармаларын насихаттау арқылы қазақ тілінің мәртебесін арттыру, ақынның шығармашылық мұрасы арқылы жас ұрпақтың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіріп, отансүйгіштікке тәрбиелеу, мүмкіндігі шектеулі талантты жастарды ынталандырып, әдеби шеберлікке баулу екені түсінікті де.

Фестивальдің іріктеу кезеңіне 23 үміткер қатысып, 15 өнерпаз қорытынды кезеңге жолдама алған еді. «Мұқағали оқулары» байқауына ақын, жазушы, Халықаралық Жамбыл сыйлығының лауреаты Нұрлан Әбдібек, актер, әнші, ҚР Мәдениет қайраткері Ғазизхан Әділханов, «Егемен Қазақстан» газетінің шолушысы Сапарбай Парманқұл, ҚР Мәдениет қайраткері, композитор, кітапханада құрылған «Ардагерлер кеңесінің» төрағасы Мұбарак Шәкір, «Өнер өрімдері» әдеби-мәдени клубының жетекшісі, ақын Әбетхан Токтаған қазылық етті.

Республикалық «Мұқағали оқулары» фестиваліне 11 үміткер бірінші кезең бойынша, 4 үміткер екінші кезең бойынша өнер көрсетті.

Мұқағали шығармаларын жатқа айтудан «Жырлайды жүрек» номинациясының бастапқы кезеңі бойынша үш жүлде тағайындалды. Бірінші жүлделі орынды кітапхана қызметкері Зарина Абдрахманова жеңіп алып, «Мұқағали журналы» Жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің ди-

ректоры Жақыпжан Нұрғожаев дайындаған 30 000 теңге ақшалай сыйлығын иеленді. Екінші жүлделі орынды кітапхана оқырманы Лидия Попова жеңіп алды. 20 000 теңге ақшалай сыйлыққа демеушілік жасаған — Бүкіләлемдік ЮНЕСКО музейлер тізіміне енген «Танбалы» Мемлекеттік тарихи-мәдени және табиғи қорық мұражайының директоры Абай Сәдуақасұлы. Үшінші жүлделі орынды «Армандастар» вокалды-аспаптар тобының мүшесі Светлана Тоқабаева жеңіп алып, Қазақстанның Халық артисі, Мемлекеттік сыйлықтың иегері, кино және театр актері, кинорежиссер Досхан Жолжақсыновтың 15 000 теңге ақшалай сыйлығымен және дипломдармен марапатталды.

Мұқағали Мақатаевтың сөзіне жазылған әндерін орындау кезеңі бойынша бірінші жүлделі орынды Петр Чайковский атындағы музыкалық колледжінің I курс студенті Ерхат Тәжібаев Мұқағали Мақатаевтың сөзіне жазылған, Тұрсынғазы Рахымовтың «Аяғөз ару» әнін орындап, Қазақ соқырлар қоғамына қарасты Алматы қаласы Жауапкершілігі шектеулі серіктестігі эксперименталды кәсіпорының төрағасы Мирас Мейірбекұлы демеушілік жасаған 30 000 теңге ақшалай сыйлығымен, екінші жүлделі орынды Оңтүстік Қазақстан облысы, Қазығұрт ауданы, Қызылқия аудандық мәдениет үйінің әдіскері Рүстем Тайыров Мұқағали

Мақатаевтың сөзіне жазылған, Шынберген Сүлейменовтің «Қайран жеңгем» әнімен жеңіп алды. 20 000 теңге жүлдеге демеушілік жасаған — «Алатау» дәстүрлі өнер театрының директоры, Қазақстанның Еңбек сіңірген артисі, жыршы, термеші Берік Жүсіпов. Шығыс Қазақстан облысы, Аяғөз ауданынан келген, «Қазақ соқырлар қоғамы қоғамдық бірлестігі» Аяғөз бастауыш ұйымы төрайымы Құралай Елшібекова Мұқағали Мақатаевтың сөзіне жазылған, Төлеген Мұхамеджановтың «Мен деп ойла» әнін орындап үшінші жүлделі орынды жеңіп алды. 15 000 теңге ақшалай сыйлықты кітапхана директоры Ерлікбай Әлімқұлов тапсырды. Кітапхана оқырманы, ақын Олег Рябуха Мұқағали Мақатаевқа арнаған өлеңін оқып беріп, «Көрермендер көзайымы» дипломымен марапатталды, сонымен қатар 5000 теңге ақшалай сыйлықты иеленді.

Қалған қатысушылардың да барлығы республикалық «Мұқағали оқулары» атты зағип жандар арасында өткізілген фестивальде өнер көрсеткені үшін дипломдармен марапатталып, 5000 теңге ақшалай сыйлыққа ие болды. «Қазақ соқырлар қоғамы» қоғамдық бірлестігінің Қазақстан Республикасындағы Алматы филиалы төрайымы Кабира Сағидолдақызы бес өнерпазға: (Мейрамгүл Исатова, Ольга, Горбачева Капиза, Айшуақова Динара Қорғанбаева, Ербек

Бакиев) ақшалай сыйлық жасады. Шара соңында республикалық «Мұқағали оқулары» фестиваліне қолдау көрсетіп, демеушілік жасаған: Бақытгүл Қыдырбайқызы, Пархат Азатұлы, Бораш Әлибекұлы тағы да басқа көптеген жанашырларымызға алғыс хаттарды кітапхана директоры Ерлікбай Әлімқұлов табыс етті.

Осы іс-шара аясында «Ғасыр ақыны» атты кітап көрмесі ұйымдастырылды. Аталған байқау Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» және «Ұлт жоспары — 100 қадам баршаға арналған қазіргі заманғы мемлекет» бес институттық реформасын жүзеге асыруға бағытталған 100 нақты қадамның «Біртектілік пен бірлік» атты 4-ші бағытының 87-ші қадамы «Менің елім» кең көлемді жобаларын қамтыды.

Мерекелік іс-шараны Мирас Қожахметов жетекшілік ететін «Атамұра» ұлт-аспаптар ансамблі Әбдімомын Желдібаевтың «Ерке сылқым», Нұрғиса Тілендиевтің «Көш керуен» күйлерімен ашып берді. «Армандастар» вокалды-аспаптар тобы «Есіңе мені алғайсың», «Сағыныш» атты әндерін орындап, оқырмандарға тамаша көңіл-күй сыйлады.

Гүлназ ДАРЖАНОВА,
Өнер және спорт әдебиеттері
бөлімінің менгерушісі

■ ӨНЕР

Украинада тұратын қазақ қызы халық әндерін әлемге танытуда

Украинада тұратын Назгүл Шоқаева есімді күміс көмей, жез таңдай қандасымыз бүгінде бүкіл әлемге қазақтың халық әндерін әйгілеп жүр. Сирек дауыстың иесі сопрана, авангард, блюз, джаз және заманауи академиялық музыканы орындап, Еуропа халқының сүйікті әншісіне айналған. Өресі биік өнерпаз домбыра мен қобыздың адам жанын емдейтін ерекше қасиеті бар деп санайды. Бұл туралы 24.kz телеарнасының сайтына сілтеме жасап, «Қазақ үні» ұлттық порталы хабарлайды.

Украина көрерменінің көңіл мен көз қуанышына айналған қазақтың қызы — Назгүл Шоқаева — шетелде жүріп, халық әндері «Қосни Қорлан», «Маржан-ай», «Айқаракөз» әндерін танытып жүрген талантты әнші. Еуропа жұртшылығы қазақтың тілін білмесе де, Назгүл арқылы қазақтың әндерін, «Тұран» мен «Абылайхан» сияқты термелерін жүрегіне жақын қабылдайтын болған. Тыңдаушылардың қазақ әніне ерекше ықыласын байқаған ол он жылдан бері Asia Tengri Jazz жобасын мықтап қолға алады.

— Ойламаған жерде бұл жобам Украина мен Еуропаның ыстық ықыласына бөленіп, халық әндеріне сұраныс артты. Мен сол кезде адамның тегі мен тамыры қандай қасиетті деп танғалдым. Халықтың ұлттық саз аспаптарымен бірге орындалған туындының энергетикасы мықты, адамның жанын да емдей алатын қасиеті бар деп білемін, — дейді Назгүл Шоқаева.

Әнші Назгүлдің елден кеткеніне 20 жылға жуық уақыт болған.

«Туған жеріме деген ғаламат сағынышымды басу үшін шығармашылықтың осы түрімен айналысып жүрмін. Ең басты мақсатым — қазақтың халық әндерін әлемге әйгілеу», — дейді ол. Ол үшін Америка мен Британияның майталман әртістеріне де халықтың әнін айтқызып, тыңдаушылардың махаббатына бөленген.

— Украина және Еуропа халқын қазақтың музыкасы арқылы салт-дәстүрімен таныстырғым келеді. Еліме деген махаббатымды таныту үшін он

жыл бұрын «Азия тенгри» жобасын қолға алдым. Қазақстаннан домбырашы, қобызшыларды шақырып, Грэмми сыйлығына ұсынылған Америка мен Британияның атақты Джон Холмсы мен Бенито Гонсалесін концертіме шақырып, украиналық композиторлармен бірігіп, қазақтың музыкасын көрерменге ұсындық. «Қазақтың күйі мен термесі маған шығармашылық шабыт сыйлайды, мен Абайдың кара сөздерінен

қуат аламын, жаныма азық етемін», — дейді қазақтың Назгүлі. «Туған топырағыңнан жырақта жүргенде тарихың мен терең тамырың — жаныңа жалау болатын құндылық», — дейді ол. «Тыңдап отырған көрермен «қазақтың мына қызы қандай талантты» деп баға беріп жатса, бұл — мен үшін ең үлкен жеңіс», — дейді ол.

Аида ҚЫДЫРБАЙ

Жеңіл атлетика										Салық түрі		
Дәріхана өлшемі	Бей...	Швед кварталі	.... Кутуньо (итальян әншісі)	... Цеткин	Жоқтау	Дене мүшесі		Байтақ дала				
		Сірке "туысы"		Тіссіз								
Терең емес	Құран сүресі		Еуропа өзені		Тапалда	... Блэр (Анг. министрі)	Тату емес					
	Жүдеу	Сыйлы жан	Самал	Сауд. Аравия қаласы								
				МАИ (орыс.)	Жұмсап қояр	Буш әйелі						
	Су перісі (ор.)	Тіс түрі	Шаян		Данышпан						Ұзын. өлшемі	
			... Мандельштам (ор. ақыны)	Эр... (Сауд. Аравиясы)	Қытай ілімі							
Қайратсыз	Бүркіт жасы	Безді ауру		... шары		Түссіз газ	АДДИС... (Эфиопия)	Қ. Мырзалиев кітабы				
			Мед. цемент	Қас	Мед. құрал	АҚШ ұшақ құр-сы						
	Геом. фигура	Франция биі	Меңгеру			Өнші жігіт	Радар	Сан				
				Жан алғыш							Эмиль .... (француз жаз.)	
	Өгілі ағылшын жазушысы	Чили шөлі	Өте	... Шанель			Мен (көпше түр)					
	Пітір	Келін анасы		Грек құдайы			Зил					
			Ниамай	Тырнақ бояуы	Ас "ата-сы"		Иленген қамыр	Абайдың інісі				
Туған шеше	Үнді грессмейстрі			Уста	Грузин ақшасы		Орыс әйел аты					
				Минск тұрғыны							Ораза	
	Міне	...-700 тракторы	Улы бақа		Жоқ (ант.)		Өпке					
				Берме (ант.)			... бұлай					
	Кәсіпорын	Сұлу		Италия астанасы			Серт					

Дайындаған: Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС

Бірде қалада, бірде далада асабалық қызмет атқарып жүрген сері жігітке ескі танысы: – Қалайсың, қайда жұмыс істеп жүрсің? – Сол баяғы «Дала мен Қалада» ғой...

***

КЕРЕК КЕҢЕС:

«Тойдан кейінгі қырғын төбелестен соң түнгі аспандағы жұлдыздарға қарап біраз жата тұрсаңыз, мұрныңыздан аққан қан тоқтап қалады.»

***

ЖАҒАЛЫҚТАРДАН

«Өзбекстанның бір ауылы жер сілкінісінен қатты зардап шегіп, көптеген үй қирап қалған. Қазақстан тарапы ол жаққа қажетті азық-түлік пен құрылыс материалдарын және құрылыс жүргізуге 500 өзбек жіберді».

***

МАИ қызметкері бір көлікті тоқтатады. Жүргізушісі келіншек екен.

– Сіздің құжаттарыңыз.

– Түсінесіз бе, мен кеше қызыл туфли киіп едім.

– Оның қатысы қанша?

– Кеше сол қызыл туфлимен түстес көйлек пен моншақ, сырға және шағын сөмкешем болып еді.

– Түсінбедім.

– Түсінбейтін несі бар, бүгін қоңыр туфли киіп шыққан едім. Құжаттар қызыл сөмкеде қалды...

***

ӨМІР ЗАҢДЫЛЫҒЫ:

«Егер биікке көтерілсең, достарың сенің кім екеніңді біледі, ал құлдырап кетсең, сен достарыңның кім екенін білесің».

***

Сіздердің назарларыңызға белгілі ақын-жазушылардың тосын ойлары мен тапқыр жауаптарын ұсынамыз:

***

Бірде былай депті...

Француз философы Монтень бірде:

– Шамасы, дүниеде ең әділетті бөлінген нәрсе – ақыл болса керек, – депті.

– Бұны неге сүйеніп айтып отырсыз?

– Себебі, ақылым жетіспейді деп шағым айтқан адамды әлі кездестірген жоқпын.

№5 санда шыққан сөзжұмбақтың жауабы

ТА	ҒА	ЛА	Ә	Л	Е	К	Н
	З	Р	Д	Г	Б	О	Я
ТА	РЫ	А	Е	С	І	К	М
Р	Қ	Ұ	Н	ТА	ЗА	ЛА	МА
З	Ы	М	Л	Л	Я	С	Д
Қ	Ұ	Т	Ы	О	А	З	И
Р	Р	Л	И	Т	Р	М	А
А	Ы	Ы	О	С	И	П	Е
Қ	О	НА	Қ	А	С	Ы	О
Ы	С	К	З	О	Р	Е	Л
М	А	С	С	А	Ж	Т	Ы
	А	Б	О	А	Ұ	Р	А
Т	Я	А	Л	Ғ	А	Ш	Қ
Ұ	И	Қ	А	И	З	Т	А
Р	Қ	Х	А	Б	А	Р	А
А	М	А	Т	И	А	П	А
Қ	К	А	М	Ф	Ғ	Б	А
С	Ө	У	Л	Е	О	Н	О
Ы	Л	Н	Е	О	Н	О	М
З	А	Л	У	З	А	Е	М

«Оскар» жүлдесі туралы қызықты деректер

Америкалық Киноакадемия Оскар жүлдесінің 90 марапаттау рәсімі 2018 жылы 4 наурыз күні өтеді. Жүлдеге ұсынылған фильмдер мен актерлердің есімі де белгілі. Бүгін сіздердің назарларыңызға осы жүлде жайында қызықты деректерді ұсынамыз. Өнер саласында үздіктерді анықтайтын «Оскар» жүлдесін табыстау рәсімі алғаш рет 1929 жылы өткізілген. Жиын ұзақтығы 15 минутқа созылды. 1953 жылдан бері телеарналарда көрсетіле бастады. Бүгінде 200-ге жуық мемлекетте тікелей эфирде көрсетіледі. «Оскар» атауы тек 1934 жылы жүлдені алтыншы рет табыстау рәсімінде берілген. Бұл марапатқа «Оскар» атауын Уолт Дисней берді. Гангстерлер жайлы түсірілген «Крестный отец» фильмінде кейіпкер Вито Карлеон рөлін үздік содағаны үшін Марлон Брандо мен Роберт Де Рино «Оскар» жүлдесін жеңіп алды. «Оскар» жүлдесін жеңіп алғанмен, мүсінді өзімен алып кете алмай-

ды. Ол үшін жеңімпаз Киноакадемия қойған арнайы талаптарға келісу қажет. Бас тартқан жағдайда мүсін берілмейді. Бұл қағида өткен ғасырда бас жүлденің бірнеше рет сатылымға шығып кетуіне байланысты пайда болды. Тарихта «Оскар» жүлдесін бір емес, бірнеше рет жеңіп алғандар бар. Уолт Дисней Оскар жүлдесін 25 рет жеңіп, оның ішінде 3 рет құрмет белгісімен марапатталған. 1942-1963 жылдар аралығында

59 рет түрлі номинацияларға ұсылынған. Бір қызығы, жүлдемен ең көп марапатталған және ең көп номинацияға ұсынылып, ала алмаған адам ретінде тарихқа енген. Екінші дүниежүзілік соғыс уақытында Оскар мүсіндері пластмасса материалдан жасалды. Соғыстан кейін, қайтадан металл түріне ауыстырылды. Оскар жүлдесімен марапатталған жандар үшін сахнада сөйлеуге небары 45 секунд белгіленген. Бұл ереже марапаттау рәсімінің төрт жарым сағатқа созылып кетуіне байланысты 2002 жылы енгізілді. «Оскар» тарихында түрлі номинациялар бойынша бірнеше рет таласқа түсіп, жүлдесіз қалғандар да кездеседі. Дебора Керр, Тельма Риттер және Гленн Клоуз аталмыш жүлдеге 6 рет ұсынылған, британиялық актер Питер О’Тул 8 рет ұсынылыпты, бірақ «Оскар» жүлдесін жеңу бұйырмаған.

Ералхан ӘБІШ:

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ МЕНСІНБЕЙТІН «ҚҰЛДАРДАН» ҚАШАН ҚҰТЫЛАМЫЗ?!

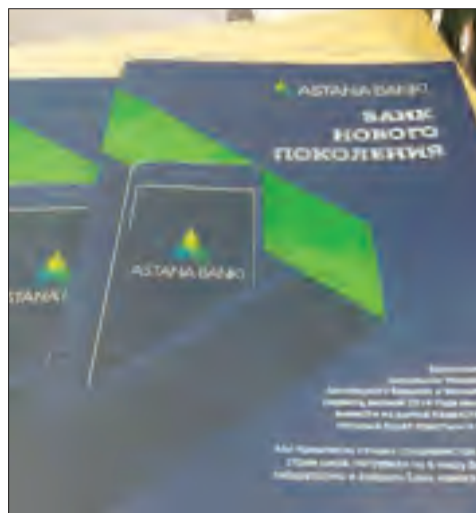
Белгілі әнші Ералхан Әбіш қазақ тілін керек етпеген отандық банк жұмысына өз наразылығын білдірді. Бұл туралы ол «Қазақ үні» ұлттық порталының тілшісіне берген сұхбатында айтты.

Жеке шаруаларымен «Астана банкіне» барған әнші ондағы маңдайшадағы жазудан бастап, жарнамасына дейін тек орыс тілінде екендігін айтып күйінді. Банк мамандарының қазақ тілінде қызмет көрсетпейтінін ашынып айтқан ол, ондағы толтыруға арналған құжаттардың да қазақша нұсқасы жоғына ашуланды.

— «Астана банкі» мемлекеттік тілді менсінбей ме, түсінбедім? Тұтынушыларға ұсынатын жарнама парақшалардан бастап, құжаттарына дейін тұтас орыс тілінде. Қазақша бір әріп іздеп таппадым. Тіпті, әжетханасы да орысша жазылған. Соны «Туалет» деп жазбаса, ел таппай қала ма? Неге осы бізде міндетті түрде екі немесе үш тілде жазу керек барлық атауды? Банкте қызмет көрсетіп тұрған қыз «Бізге Мемлекеттік тіл екеу ғой» деп айды аспанға бірақ шығарды. Оның мемлекеттік тілдің қай тіл екенін білмеуіне кім кінәлі? Бұл құлдық санадан арылатын кез бола ма? Мемлекеттік тілді менсінбейтін «құлдардан» қашан құтылады екенбіз? — деді танымал әнші.

Әнші, сондай-ақ, еліміздегі «Тілдерді дамыту департаменті» барын айтып, аталмыш басқармалардың жұмысына сын айтты.

— Қай тілді дамытып жатыр олар? Өз тілін емес, өзге ұлыстардың тілін дамытуға қаншама қаржы кетіреді. Бізге жалғыз департамент құру керек қазір, ол — «Қазақ тілін дамыту департаменті». Бітті! — деді Е.Әбіш.

РЕДАКЦИЯДАН:

Газет беттеліп жатқанда Ералхан мырзадан «Астана банкіне бүгін болдым, «Қазақ үні» ұлттық порталындағы 2-ақпан күнгі «Мемлекеттік тілді менсінбейтін «құлдардан» қашан құтыламыз?» атты жарияланымнан кейін барлық қағаздарды қазақша жазып қойыпты. Ортақ жеңісіміз құтты болсын!» деген қуанышты хабар жетті. Әрбір сыннан осындай нәтиже шығар болса, қазақ тілі азат тілге айналар күн де алыс емес...

Құттықтаймыз!

Тек ғылымға, адалдыққа табынған, Қазағымның жоғын жоқтап сабылған

академик Кенжеғали Сағадиевтің 80 жасқа толған мерейтойына жыр-шашу

Данқы оның туған жерге сыймаған,
Елі оны сыртынан-ақ сыйлаған.
Бар бәйгеден бірдей озған Кенжекем,
Әбенұлы Сағадиев сыйлы адам.

Жігіт қой ол қиындықта жанылған,
Жас кезінде топтан озған, танылған.
Көбімізден биік оның тұлғасы,
Қиын кезде тап қасыңнан табылған.

Тек ғылымға, адалдыққа табынған,
Қазағымның жоғын жоқтап сабылған.
Сирек туар Кенжекемдей тұлғалар,
Содан да оны іздеп халық сағынған.

Парасат бар сәл мұңдылау көзінде,
Даналық бар баптап айтар сөзінде.
Танып соны Алматыда, жиында,
Ғашық болып қалдым мен өзім де.

Шырқашы, аға шырқайтұғын кезінде,
Шаршайтұғын, шалдығатын кезің бе?

Құлагерім, бас бәйгені ала бер,
Халқым үшін қалғыма тек, көз ілме.

Жан емеспін біреулерге жағынған,
Бірақ сізді іздеп талай сағынғам
Сіздей тұлға бүгіндері сирек тым,
Содан да елің іздеп Сізді сағынған.

Сенсең, аға, үмітінді ақтармын
Ақылыңды бойтұмардай сақтармын
Данышпаным тіл мен көзден аман бол,
Арайланып ата берсін ақ таңын!

Сексеннің сенгірінде шалдықпаған
Шабытты шаңқай түсің құтты,
денсаулығың мықты, қаламыңыз
құтты, жүрген жеріңіз бау, шығар
биігіңіз тау болсын!

Ең ізгі тілектермен
Сәбит ДОСАНОВ

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ –
«ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

«Қазпошта» арқылы Жазылу бағасы:

1 айға – қала – 299,29, аудан/ауыл – 317,93
3 айға – қала – 897,87, аудан/ауыл – 953,79
6 айға – қала – 1 795,74, аудан/ауыл – 1 907,58
12 айға – қала – 3 591,48, аудан/ауыл – 3 815,16

ЖҮЛДЫЗДАР БАР СЫРЫН АШАТЫН «ЖҮЛДЫЗДАР ҚҰПИЯСЫ»
ЖУРНАЛЫНА ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 74296

«Қазпошта» арқылы Жазылу бағасы:

1 айға – Алматы – 266,51, қала – 273,56, аудан/ауыл – 277,18
3 айға – Алматы – 799,53, қала – 820,68, аудан/ауыл – 831,54
6 айға – Алматы – 1599,06 қала – 1641,36, аудан/ауыл – 1663,08
12 айға – Алматы – 3198,12, қала – 3282,72 аудан/ауыл – 3326,16

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Құлтөлеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары –

Зейнолла АБАЖАН

Бас редактордың орынбасары –

Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Нұрлан ӘБДІБЕК (қоғам)

Айнұр АХМЕТ (мәдениет)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:

Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:

Нұрсұлтан НҰРМАН

(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:

Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БИЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-(71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Оңтүстік Қазақстан облысы:

Әбдіғалпай АЙДАР

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор –

Әзірет ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Алматыда:

Асхат ТЕЗЕКБАЕВ (8-701-499-27-80);

(8-777-115-13-49)

Астанада:

Көбей ЖЕТІБАЙ (8-775-665-74-10)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19.12.2012 жылы тіркелген.

Күәлік №13976-Г (Алғашқы күәлік

№1270-Г, 01.08.2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуы шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 000

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, К.Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www.qazaquni.kz

Кезекші редактор –

Гүлмира САДЫҚ

ТОО «Қазақ үні»

БИН 000540006784

ИИК KZ50856000000385541

АГФ АО «БанкЦентрКредит»

г. Алматы, БИК KСВКЗКХ, Кбе 17

Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында

басылды. Алматы қ., С.Мұқанов к., 223 б.

Көлемі: 6 баспа табақ